КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

Англис тили жалпы билим берүү уюмдарынын 5–11-класстары үчүн предметтик стандарты

Бишкек – 2022

Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарынын 5-11-класстары үчүн «Англис тили» предметтик стандарты, - Бишкек, 2022 - 55 б.

Иштеп чыгуучулар:

Фатнева А.Г.,	“Bilimkana American school” англис тили мугалими, Бишкек ш.
Цуканова Н.Э.	Борбордук Азия Эл аралык университетинин ага окутуучусу, Токмок ш.
Назарбекова Г. Дж.	«Лингва» инновациялык билим берүү фондунун директору, Бишкек ш.
Балута О.Р.	«My studio» ЖЧКсынын методисти, Кант ш.
Абдышева Ч.А.	Бишкек мамлекеттик университетинин англис тили кафедрасынын окутуучусу, Бишкек ш.
Султанова Д. Ш.	Ж.К. Алымкул атындагы ОББМнин англис тили мугалими, Сасык-Булак а., Талас областы.
Курбанкулова А.С.	Сыдыкбеков атындагы Аймактык китепканасынын Америка бурчунун координатору, Каракол ш.
Куцева В. С.	Тангатаров атындагы № 4 гимназия-интернатынын англис тили мугалими, Ош ш.
Арзиева Г. К.,	С.Ногоева атындагы № 2 орто мектептин англис тили мугалими, Массы а., Ноокен району, Жалал-Абад областы .
Жаникулов У.А.	USAID “Окуу Керемет!” долбоорунун координатору, Баткен ш.
Орусбаева Д.Н.	Кыргыз билим берүү академиясынын көп тилдүү жана инклюзивдик билим берүү бөлүмүнүн башчысы, Бишкек ш.

Рецензенттер:

Тентимишова Ч.Б.	Аламүдүн райондук окуу болүмүнүн методикалык кабинетинин башчысы.

Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарынын 5-11-класстары үчүн «Англис тили» предметтик стандарты Кыргыз Республикасынын жалпы мектепте билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартынын (2022-жылдын 22-июлундагы No 393) негизинде иштелип чыккан.

Стандарт окуу пландарын, окуу китептерин/окуу-методикалык комплекстерди жана окуу куралдарын иштеп чыгуучулар үчүн негиз болуп саналат.

Мазмуну

1-бөлүм. Жалпы жоболор
1.1 Документтин статусу жана түзүмү
1.2 Негизги ченемдик документтердин системасы
1.3 Негизги түшүнүктөр жана терминдер

2-бөлүм. Предметтин концепциясы
2.1.1 Окутуунун максаттары жана милдеттери
2.2.1 Предметтин методологиялык негиздери
2.3 Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөр
2.4.1 Предметтик жана негизги компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланышы
2.5 Мазмундук тилкелер. Окуу материалдарын мазмуну жана класстары боюнча бөлүштүрүү.
2.6 Предметтер аралык байланыштар жана тематикалык өтмө тилкелерди ишке ашыруу

3-бөлүм. Билим берүүнүн натыйжалары жана баалоо
3.1 Билим берүүнүн күтүлгөн натыйжалары
3.2 Класстар боюнча натыйжаларга жетишүү үчүн көрсөткүчтөр
3.3 Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары

4-бөлүм. Билим берүү процессин уюштурууга коюлган талаптар
4.1 Окутуунун методикасына негизги талаптар
4.2 Ресурстук камсыздоого талаптар
4.3 Шыктандыруучу жана коопсуз окутуу чөйрөсүн түзүү

Адабият

1-бөлүм. Жалпы жоболор

1.1 Документтин статусу жана түзүмү

Жалпы билим берүүчү мектептин 5-11-класстары үчүн ушул чет тил предметтик стандарты Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамына ылайык жана Кыргыз Республикасынын орто, жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде түзүлгөн. Предметтик стандарт Мамлекеттик билим берүү стандартында аныкталган чет тилин үйрөнүүнүн максаттарына ылайык окуучуларды окуу предметинин каражаттары менен окутуунун, тарбиялоонун жана өнүктүрүүнүн жалпы стратегиясын аныктайт, ошондой эле курстун мазмунун ачып берет. Предметтик стандарт окуу программаларын жана окуу китептерин иштеп чыгуучулар үчүн багыт болуп саналат. Анын негизинде окуу программалары жана окуу китептери түзүлөт, аларда ушул предметтик стандартта билдирилген окутуу ыкмалары, принциптери жана методдору чагылдырылат. Окуу материалын структуралаштыруу, окутуунун ырааттуулугу конкреттүү окуу программалары менен аныкталат. Бул документте курстун белгилүү бир бөлүмдөрүн изилдөөгө бөлүнгөн окуу сааттарынын болжолдуу бөлүштүрүлүшү көрсөтүлгөн.

Азыркы дүйнөдө чет тили улуттук маданияттардын диалогунун контекстинде адамдардын ортосундагы байланыш каражаты катары колдонулат. Ошондой эле англис тилин окутуу өсүп келе жаткан муундун башка элдердин маданиятын, жашоо образын жана ой жүгүртүүсүн түшүнүүгө даярдыгын өнүктүрүүгө, алардын маданий жана жарандык өзгөчөлүгүн калыптандырууга багытталган («Кыргыз жараны»). Англис тилин окутуу окуучуларга билим берүү жана келечектеги кесиптик тармактарында натыйжалуу коммуникация көндүмдөрүн алууга жардам берет.

Англис тили боюнча предметтик стандарт төрт бөлүмдү камтыган бирдиктүү документ: жалпы жоболор, предметтин концепциясы, билим берүүнүн натыйжалары жана баалоо, ресурстук талаптар.

Чет тилин окутуунун мазмуну компетенттүүлүк мамиленин негизинде тандалып алынган жана түзүлгөн. Бул предметтик стандарт негизги жана предметтик: тилдик, кептик жана социо-маданий компетенттүүлүктөрдү түзүүнү камсыз кылат. Чыныгы окуу процессинде аталган компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу тыгыз байланышта болушу керек.

1.2. Негизги ченемдик документтердин системасы

- Кыргыз Республикасынын Конституциясы (2021-жылдын 5-майы)
- 2021-2026-жылдарга Кыргыз Республикасында жарандык иденттүүлүктү өнүктүрүү концепциясы. (2020-жылдын 13-ноябры);
- «Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы (2003-жылдын 30-апрели);
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 23-мартындагы № 201 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасында 2021-2030-жылдарга билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы;
- Кыргыз Республикасында көп маданияттуу жана көп тилдүү билим берүү концепциясы (2022-жылдын 29-декабрындагы № 9);
- Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин 2014-жылдын 22-июлундагы № 545/1 буйругу менен 2020-жылга чейин Кыргыз Республикасынын мектеп окуучуларын жана жаш студенттерин тарбиялоо концепциясы бекитилген;
- жалпы мектепте билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 22.07.2022-ж. № 393 токтому);
- Адам укуктарынын жалпы декларациясы (1948);

- Балдардын укуктары жөнүндө Конвенция (Башкы Ассамблеянын 20.11.1989-ж. 44/25 резолюциясы менен кабыл алынган);
- Кыргыз Республикасында инклюзивдик билим берүүнү өнүктүрүү концепциясы (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 19-июлундагы № 360 токтомуна 1-тиркеме);
- 2030-жылга чейин гендердик теңчиликке жетишүү боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук стратегиясы;
- "Эркектер менен аялдардын бирдей укуктарынын жана бирдей мүмкүнчүлүктөрүнүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамы (2008-жылдын 4-августу, № 184);
- 2008-жылдын 3-апрелиндеги № 38 "Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын укуктары жана кепилдиктери жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамы;
- 1966-жылдын 16-декабрындагы Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пакт;
- Билим берүүдөгү дискриминацияга каршы конвенция, 1960-ж.;
- 1979-жылдын 18-декабрындагы Аялдарга карата дискриминациянын бардык түрлөрүн жоюу жөнүндө Конвенция;
- 2006-жылдын 13-декабрындагы майыптыгы бар адамдардын укуктары жөнүндө Конвенция;
- 2015-жылдын 25-сентябрындагы 2030-жылга чейин туруктуу өнүктүрүүнүн күн тартиби;
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “Жалпы билим берүү уюмдарындагы билим берүү чөйрөсүнүн коопсуздугун жогорулатуу боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн айрым чечимдерине өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу” токтому (17.06.2019-ж. № 295 (Өкмөттүн токтомдорунун редакцияларына ылайык) Кыргыз Республикасынын 17.01.2020-ж. No 12, 05.03.2021-ж. No 72).

1.3. Негизги түшүнүктөр жана терминдер

Текстти адаптациялоо – Окуучулардын тилдик компетенттүүлүгүнө жараша текстти жөнөкөйлөтүү, ылайыкташтыруу, жеңилдетүү же татаалдаштыруу. Тексттин татаалдыгын баалоодо тааныш эмес лексикалык бирдиктердин саны, изилденген синтаксистик структуралар жана алардын семантикалык маалыматты жеткирүүдөгү ролу эске алынат.

Угуу –кеп ишмердүүлүгүнүн рецептивдик түрү, оозеки билдирүүнү семантикалык кабыл алуу. Угуу тилдин формасын бир эле мезгилде кабыл алуудан жана сөздүн мазмунун түшүнүүдөн турат.

Коопсуз билим берүү чөйрөсү – бул балдардын физикалык жана психикалык саламаттыгын сактоого жана өнүктүрүүгө багытталган окуу процесси жана аны уюштуруу. Коопсуз билим берүү чөйрөсү *экологиялык коопсуздукту* (таза аба, суу, канализация, пайдалуу тамак-аш, сапаттуу жарыктандыруу, тийиштүү температура, желдетүү, энергияны үнөмдөө, багбанчылык); *физикалык коопсуздукту* (коопсуз имараттар, окуу жабдуулары ж.б.); *психологиялык коопсуздутук* (психологиялык, зомбулуксуз жана толеранттуу чөйрө) камтыйт

Билингвизм – инсандын же топтун эки тилди кезектешип колдоно билүүсү.

Гендер – ар кандай жыныстагы адамдардын жүрүм-туруму, турмуштун бардык чөйрөлөрүндө, анын ичинде саясатта, экономикада, укукта, идеологияда жана маданиятта, билим берүү жана илимде көрүнгөн аял менен эркектин ортосундагы мамилелердин социалдык аспектиси.

Гендердик теңчилик – аялдар менен эркектердин бирдей укуктук статусу жана аны ишке ашыруунун бирдей мүмкүнчүлүктөрү, жынысына карабастан адамдарга жашоонун саясий, экономикалык, эмгектик, социалдык, коомдук жана маданий чөйрөлөрүндө өз мүмкүнчүлүктөрүн эркин пайдаланууга мүмкүндүк берет.

Жарандык идентүүлүк – бул белгилүү бир жеке мааниге ээ болгон жалпы маданий негизде белгилүү бир мамлекеттин жарандарынын жамаатына таандык болгон жекече сезим. Окуу процессинде окуучулардын жарандык инсандыгын тарбиялоонун негизги багыттары: руханий-адептик жана нарк-семантикалык тарбия, тарыхый, саясий-укуктук, патриоттук, эмгектик жана экологиялык тарбия берүү.

Диагностикалык баалоо – окуучулардын билимдеринин, жөндөмдөрүнүн, көндүмдөрүнүн жана компетенцияларынын калыптанышынын баштапкы деңгээлин аныктоочу баалоо.

Инклюзивдик билим берүү – билим берүү муктаждыктарынын жана жеке мүмкүнчүлүктөрүнүн ар түрдүүлүгүн эске алуу менен бардык окуучулар үчүн бирдей билим алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу.

Интеграция – окуучулардын дүйнөнү бүтүндөй кабылдоосун калыптандырууга жана негизги компетенцияларды өнүктүрүүгө багытталган айрым предметтердин, билим берүү чөйрөлөрүнүн, бүтүндөй билим берүү процессинин алкагында мазмундун структуралык компоненттеринин ортосундагы байланыштарды орнотуу жана өз ара аракеттенүүнү камсыздоо процесси.

Негизги компетенттүүлүктор – бардык предметтер үчүн жалпы мета-предметтик мазмунда ишке ашырылуучу билим берүү натыйжалары. Алар көп функционалдуулук менен мүнөздөлөт. Автономдуу жана рефлексивдүү иштөөгө; ар кандай куралдарды (каражаттарды) интерактивдүү колдонууга, социалдык ар турдүү топторго кирүүгө жана иштөөгө мүмкүндүк берет.

Окутуунун коммуникативдик методу - чыныгы баарлашуу процессине жакын тил үйрөтүүгө болгон мамиле.

Коммуникативдик-ишмердүүлүк ыкмасы - окуу процессинде инсандын индивидуалдык психологиялык, жаш жана улуттук өзгөчөлүктөрү жана окуучунун кызыкчылыктары эске алынат.

Критериалдык баалоо – окуучулардын окуу жетишкендиктерин так аныкталган, жамааттык иштелип чыккан, билим берүү процессинин бардык катышуучуларына алдын ала белгилүү болгон, окуучулардын компетенттүүлүгүн калыптандырууга өбөлгө түзүүчү билим берүүнүн максаттарына жана мазмунуна ылайык келген критерийлер менен салыштырууга негизделген баалоо;

Коммуникативдүүлүк –коммуникация процессиндегидей тилди иш жүзүндө колдонуудан турган билим берүү процессинин кепке багытталышы.

Коммуникативдик жагдай – бул баарлашуунун катышуучуларынын, анын ичинде мугалимдин жүрүм-туруму менен түзүлгөн башкарылуучу баарлашуу. Окуучулардын коммуникативдик жүрүм-туруму сүйлөөнүн даректүүлүгүнөн жана анын адекваттуу кабылдоолорунан турат, ал инсандар аралык кабылдоону жана башка адамдын сырткы көрүнүшүн жана жүрүм-турумун бүтүндөй чагылдырууну, аны түшүнүүнү жана баалоону камтыйт.

Коммуникативдик көнүгүүлөр - коммуникативдик жана мазмундук маселелерди чечүүдө кеп практикасынын шарттарында тил материалын активдештирүү.

Контекст – бул адамдын жүрүм-турумунун жана иш-аракетинин ички жана тышкы шарттарынын системасы, ал субъекттин конкреттүү кырдаалды кабыл алуусуна, түшүнүүсүнө жана өзгөрүшүнө таасир этет, бул кырдаалга бүтүндөй жана анын компоненттеринин маанисин берет; оозеки же жазма кептин (тексттин) салыштырмалуу толук үзүндүсү, анын ичинде ага кирген сөздөрдүн, туюнтмалардын жана башкалардын мааниси эң так ачылат.

Контексттик-кырдаалдык ыкма – талап кылынган маалыматты бардык деңгээлде туура колдонуу: тилдик, улуттук-маданий, энциклопедиялык жана кырдаалдык. Сөздөргө караганда кеңири баарлашуу бирдиктерин колдонуу, башкача айтканда, "чоңойтууга жана бөлүштүрүүгө мүмкүн болгон чоңураак блокторду иштетүү, башкача айтканда, тапшырманын контекстине карата колдонулат".

Компетенция – белгилүү бир тармакта анын натыйжалуу жемиштүү ишмердүүлүгү үчүн зарыл болгон окуучулардын билим берүү даярдыгы үчүн алдын ала белгиленген талап.

Компетенттүүлүк – белгилүү бир кырдаалда (окуу, жеке, кесиптик) билимдин, көндүмдөрдүн жана иштин ар кандай элементтерин өз алдынча колдонууга адамдын интеграцияланган жөндөмдүүлүгү.

Критерийлер – бир нерсени баалоо, аныктоо же классификациялоонун негизинде жүргүзүлүүчү белги.

Маданий-тилдик иденттүүлүк – окутуу жана баарлашуу тилин аныктоо, аны өздөштүрүү социалдык-маданий адаптацияга жана орус тилдүү чөйрөгө интеграциялоого өбөлгө түзөт.

Инсанга багытталган окутуу – бул баланын инсандыгын, анын өзгөчөлүгүн, өзүн-өзү баалуулугун биринчи орунга койгон окутуу.

Медиа сабаттуулук – пропаганданы, цензураны, бир жактуулукту, медиатексттин максатын түшүнүү үчүн медиа билдирүүлөрдү түшүнүү, талдоо жана түзүү жөндөмдүүлүгү.

Көп түрдүүлүк – коомдо гендердик, этномаданий, жаштык, социалдык-экономикалык, диний жана башка параметрлери боюнча айырмаланган түрдүү топтордун болушу.

Мотивация – бул адамдын жүрүм-турумун, муктаждыктардын жыйындысын аныктоочу факторлордун тутуму.

Көндүм – көнүгүүлөрдү аткаруунун натыйжасында автоматизм деңгээлине жеткен иш-аракет. Булар: сезүү, акыл-эс жана кыймыл көндүмдөрү. Окутуу методикасында: фонетикалык (угуу-айтуу), грамматикалык, лексикалык, ошондой эле кыймыл-аракет (жазуу учурунда) жөндөмдөрү бар.

Билим берүү (окуу) программасы – предметтик стандарттын негизинде иштелип чыккан жана предметтин мазмунун окутуунун темалары, бөлүмдөрү жана мөөнөттөрү боюнча бөлүштүргөн, уюштуруу-педагогикалык шарттарды, анын ичинде болжолдуу календардык-тематикалык пландоону жана окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун формаларын регламенттеген документ.

Билим берүү процесси – бул педагогдордун түздөн-түз катышуусу менен ар кандай типтеги сабактар жана окуучулардын өз алдынча окуусу, ошондой эле экзамендерди, тесттерди жана окуучуларды жана бүтүрүүчүлөрдү аттестациялоонун башка түрлөрүндө уюштурулган окутуу жана тарбиялоо процесси. Окуу процессинин жүрүшүндө жалпы билим берүү программалары ишке ашырылат.

Билим берүүнүн натыйжасы – негизги жана предметтик компетенттүүлүктү өздөштүрүү деңгээлинде чагылдырылган билим берүү процессинин белгилүү бир этабында окуучулардын билим алуу жетишкендикеринин жыйындысы.

Билим берүү чөйрөсү – окуучуларга окутуу жана тарбиялоочу таасирин тийгизген атайын уюштурулган шарттардын, процесстердин жана социалдык өз ара аракеттенүүлөрдүн жыйындысы.

Кайтарым байланыш – мугалимдин окуучуну окутуу процессинде алган маалыматы, бул мугалимге окуу процессин өзгөртүүгө мүмкүнчүлүк берет. Кайтарым байланыш ошондой эле окуучуга билим алуудагы өзүнүн кемчиликтерин көрүүгө жана аларды оңдоого мүмкүнчүлүк берет.

Белги – окуучулардын окуудагы жетишкендиктерин шарттуу-формалдуу, сандык туюнтма цифра, тамга же башка жол менен баалоонун символу.

Баалоо – бул окуучулардын окуу жана таанып-билүү иш-аракеттерине байкоо жүргүзүү, ошондой эле билим берүүнүн сапатын жогорулатуу максатында окуучу жөнүндө маалыматты сүрөттөө, чогултуу, каттоо жана чечмелөө процесси.

Баа – бул баалоо процессинин натыйжасы, сапаттуу кайтарым байланыш маалыматы.

Предметтик стандарт – окуучулардын билим берүү натыйжаларын, аларга жетүү жолдорун жана предметтин алкагында өлчөөлөрдү жөнгө салуучу документ. Акырындык менен интеграцияланган курстарга өтүү менен, предметтик стандарттар менен катар билим берүү чөйрөсүнүн стандарты түзүлүшү мүмкүн.

Долбоордук окутуу – окуучулардын өз алдынча жана топтук иш-аракеттерин болжолдогон практикалык же теориялык жактан маанилүү көйгөйдү чечүүдө алынган натыйжага багытталган окуучулардын когнитивдик (таанып билүү), аффективдик (эмоционалдык-баалуулук) жана жүрүм-турумдук иш-аракеттерин уюштурууну камсыз кылуучу педагогикалык технология.

Натыйжалуу кеп ишмердүүлүгү маалыматты жаратууга жана берүүгө багытталган. Анын түрлөрү: оозеки жана жазуу кеби.

Кеп билгилиги – тажрыйба моделдеринин, сезүү моделдеринин, кырдаал моделдеринин жана баштапкы натыйжалардын негизинде кеп ишмердүүлүгүн башкарууну жүзөгө ашыруу. Кеп билгилигин өнүктүрүүдө окуучунун (сүйлөөчүнүн) алдында кептик багытталган ой жүгүртүү милдети коюлушу керек.

Кептик клишелер – белгилүү бир кептик чөйрөсүнүн коммуникативдик талаптарына ылайык колдонулган, сүйлөөдө көп кайталануучу даяр кептик формулалары. Мисалы**,** *тамагың таттуу болсун, иштер кандай, кутмандуу кеч, ж. б.*

Рецептивдик кеп ишмердүүлүгү алынган маалыматты кабыл алууга жана андан кийин кайра иштетүүгө багытталат. Анын түрлөрү: угуу жана окуу.

Суммативдик баалоо – теманы, бөлүмдү окуп бүткөндөн кийин (чейректин, жылдын аягында) билимдин жана окуу көндүмдөрүнүн калыптануу деңгээлин аныктоочу баалоо.

STEM-билим берүү – табигый илимдер, технология, инженерия жана математика сабактарын айкалыштырган окутуу. Бул ыкма илимий кубулуштарды жөнөкөй жана жеткиликтүү визуалдаштыруу аркылуу билимге ээ болуу максатын көздөгөн теориялык жана прикладдык илимдердин айкалышына негизделген, бул практиканын жана процесстерди терең түшүнүүнүн негизинде билим алууну жеңилдетет.

Билгиликтер – субъект тарабынан өздөштүрүлгөн билгиликтер менен көндүмдөрдүн жыйындысы менен камсыз кылынган аракетти аткаруунун жолу. Бул көнүмүш гана эмес, ошондой эле өзгөрүлүп жаткан шарттарда белгилүү бир аракеттерди жасоо мүмкүнчүлүгүн түзөт. Билгиликтер көнүгүүлөрдү жасоо менен калыптанат.

Окуучулардын окуу жетишкендиктери (натыйжалары) – бул окуучунун окуу процессинде жетишкен акыркы натыйжасы (окуучу эмне билиши, түшүнүшү жана колдонушу керек).

Формативдик баалоо – бул окуу процессин өркүндөтүү максатында ар бир окуучу жөнүндө маалыматтарды чогултуучу жана жалпылоочу баалоо**.**

Функционалдык сабаттуулук – адамдын ишмердүүлүгүнүн, байланышынын жана социалдык мамилелеринин ар кандай чөйрөлөрүндө практикалык жана турмуштук маселелердин кеңири спектрин чечүү үчүн окутуу процессинде тынымсыз алынган билимдерди, билгиликтерди жана көндүмдөрдү колдоно билүү;

Максат – акыркы, каалаган натыйжа.

2-бөлүм. Предметтин концепциясы

"Чет тили" окуу предметинин ролу жана орду заманбап социалдык заказдын өзгөчөлүктөрү менен алдын-ала аныкталат, ал тилдерди улуттук маданий диалог контекстинде адамдардын ортосундагы баарлашуу каражаты катары кеңири колдонууга мүмкүндүк берет.

Негизги милдеттерге жаш муундун өз ара түшүнүшүүгө даярдыгын калыптандыруу, толеранттуулук духунда тарбиялоо, башка элдердин маданиятын, жашоо образын жана ой-пикирин түшүнүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү, баарлашуу процессинде өз оюн жана сезимдерин жеткире билүү кирет. Белгиленген милдеттерди алдыга жылдыруу маданияттар аралык карым-катнаштын каражаты катары чет тилин өздөштүрүүнү болжолдойт.

Чет тилдер ар тараптуу маалымат алмашуунун, улуттук маданияттардын өз ара аракеттенүүсүнүн, инсандын жалпы адамзаттык баалуулуктарды өздөштүрүүсүнүн куралы катары андан ары иштөө максатында изилденет. Өлкөдө баарлашуунун ар кандай түрлөрүн натыйжалуу камсыз кылуу үчүн чет тилдерди колдоно билген адистерге болгон муктаждык өсүүдө.

2.1. Окутуунун максаттары жана милдеттери

5-11-класстарда чет тилин окутуунун **максаты** – окуучунун чет тилдердин коммуникативдик компетенттүүлүгүн өздөштүрүү аркылуу көп маданияттуу, көп тилдүү инсандыгын калыптандыруу.

Коюлган максатка жетүү үчүн төмөнкү **милдеттерди** аткаруу зарыл:

Когнитивдик милдеттер:

- 5-11-класстар үчүн лексикалык жана грамматикалык минимумга ылайык баарлашуу максаттарына жетүү үчүн керектүү грамматикалык формаларды жана лексикалык бирдиктерди тандайт;
- кеп ишмердүүлүгүнүн негизги түрлөрүнө (чет тилин угуу жана түшүнүү, сүйлөө, окуу, жазуу) ээ болуу;
- бир эле учурда бир тексттен, бир нече текст фрагменттеринен керектүү маалыматты табат жана бөлүп алат;
- тексттин мазмунун жана формасын баалайт, ой жүгүртөт, маалыматтарды салыштыруунун негизинде жыйынтык чыгарат;
- маалыматты интеграциялайт жана чечмелейт, маалыматтын аныктыгын баалайт, ошондой эле тексттин карама-каршы бөлүктөрүн дал келтирүү жолдорун табат;
- тексттердин ар кандай форматтары менен иштейт: туташ, туташ эмес, аралаш, курама (*меню, афишалар, жарнама, жүгүртмө ж. б.*);
- визуалдык, санариптик, графикалык маалыматтарды түшүнөт жана чечмелейт.

Жүрүм-турум милдеттери:

- кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрүнө (угуу, окуу, сүйлөө, жазуу) баштапкы деңгээлде ээ;
- чет тилин анын когнитивдик, коммуникативдик жана экспрессивдүү функцияларынын биримдигинде жана өз ара аракеттенүүсүндө эффективдүү байланыш каражаты катары билет;
- маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен өз алдынча издөө жана окутуу-практикалык иш-чараларды уюштурууга жөндөмдүү,
- окуучуда өзүн-өзү тарбиялоо, өзүн-өзү таануу жана инсандын өзүн-өзү өнүктүрүү көндүмдөрү калыптанат;
- окуучуда медиа-маалыматтык сабаттуулук көндүмдөрү калыптанат.

Баалуулук милдеттери:

- өнүгүүнүн курактык өзгөчөлүктөрүнө ылайык көп тилдүүлүктүн баалуулугун тааныйт;
- маданий көп түрдүүлүктүн баалуулуктарын коомдук, саясий жана маданий турмушта толеранттуу жүрүм-турумдун негизи катары түшүнөт жана кабыл алат жана өз өлкөсүнүн жана дүйнөнүн элдеринин маданий, руханий баалуулуктарын өздөштүрүү менен эне тилине жана маданиятына жакындайт;
- түрдүү маданияттар менен таанышуу аркылуу окуучунун дүйнөнүн картинасы жөнүндөгү түшүнүгү байыйт жана жалпы көз карашы кеңейет;
- окуучу элестетүүнү өнүктүрөт жана инсандын эмоционалдык-сезимтал чөйрөсү байыйт;
- тилдер аралык маданияттар аралык баарлашууга даярдыгын көрсөтөт;
- окуучуда көп түрдүүлүк жана теңдик, адам укуктары, басмырлабоо, социалдык кошулуу жана айырмачылыктарды урматтоо баалуулуктары калыптанат;
- гендердик теңчиликтин негизинде, коомчулуктун жыргалчылыгы үчүн өз ара аракеттенүүнү үйрөнөт;

– заманбап экологиялык көйгөйлөр, климаттын өзгөрүшү, жоопкерчиликтүү керектөө, жаратылышка аяр мамиле жана “жашыл” экономика маселелерин түшүнөт;
– Кыргыз Республикасынын жарандарынын коомчулугуна таандык экендигин аңдап билет.

2.2 Предметтин методологиялык негиздери

Алдыга коюлган милдеттерди эске алуу менен 5-11-класстарда чет тилин окутуу төмөнкүлөргө негизделет:

1. чет тилин окутууга ***ишмердүүлүк ыкма***, ага ылайык мугалим чет тилде белгилүү бир деңгээлде билимди, көндүмдөрдү жана билгиликтерди гана камсыз кылбастан, окуучулардын жаш курагына ылайыктуу практикалык маселелерди чечүү процессинде окуучулардын чет тилдүү ишмердүүлүгүн калыптандырышы керек.
2. чет тилин окутууда ***коммуникативдик ыкма***. Бул принцип билим берүүнүн негизги максатын – окуучулардын сүйлөө мүмкүнчүлүктөрүн жана муктаждыктарын, жаш өзгөчөлүгүн эске алуу менен белгилүү деңгээлде чет тилинде баарлаша билүү жөндөмүн калыптандыруу үчүн өзгөчө мааниге ээ. 5-11-класстарда чет тил курсу коммуникативдик багытка ээ жана окуучулардын баарлашуусунун реалдуу кырдаалдарына жакын окуу кырдаалдарына киргизилген тапшырмаларды камтыйт. Бул мамиле тил бирдиктери менен таанышуунун айрым эрежелерин карайт. Сөздү, сөз айкашын, грамматикалык формасын же конструкциясын киргизүү үчүн мугалим берилген тил бирдигинин функциясын айкын көрсөтө турган, анын маанисин түшүнүүнү камсыз кылган жана сүйлөөдө анын чыныгы колдонулушун көрсөтө турган байланыш жагдайларын, кырдаалдык контексттерди табышы керек.
3. чет тилин окутууда ***оозеки артыкчылык принциби***. Окуу материалын уюштурууда негизги көңүл оозеки кепке бурулуп, кеп ишмердүүлүгүнүн төрт түрү боюнча коммуникативдик билгиликтерди өнүктүрүү каралган. Ар кандай курактагы окуучулар уккан нерселерин оңой кабыл алышат, айрым үндөрдү, сөздөрдү гана эмес, бүтүндөй кеп үлгүлөрүн өздөштүрүшөт, анткени аларда жалпысынан тууроо жана өзгөчө үндөрдү тууроо өнүккөн. Демек, мугалим адегенде жаңы окуу материалын оозеки баяндап, окуучулардан биринчи кезекте кеп үлгүлөрүн өздөштүрүп, аларды оозеки кепте колдонууну талап кылышы керек.
4. ***коммуникативдик көндүмдөрдү интегративдик өнүктүрүү принциби***. Бул принцип чындыкка эң жакын жагдайларда тил каражаттарды жана тил көндүмдөрдү өздөштүрүүнү болжолдойт. Мисалы, текстти окуп чыккандан кийин, окуучуларга жалпысынан окугандарын талкуулоону сунушташат, бул окуу көндүмдөрүн бир сабакта сүйлөө жана угуу жөндөмдөрү менен интеграциялоого мүмкүндүк берет. Ошентип, чет тилде сүйлөгөн/жазган адамдар менен өз ара түшүнүшүүгө, үн жана жазуу тексттери аркылуу жаңы нерселерди үйрөнүүгө мүмкүндүк берүүчү байланыш каражаты катары чет тил жөнүндө түшүнүктөрдү түзүү милдети аткарылат.
5. ***чет тилин окуп-үйрөнүүнүн социо-маданий багытталышы принциби*** – окуучулардын баарлашуунун социалдык тажрыйбасын кеңейтүүгө мүмкүндүк берүүчү чет тилин үйрөнүү. Англис/чет тили сабагында окуучулар ар кайсы өлкөлөрдүн маданияты менен таанышат, дүйнө элдеринин майрамдары жана салттары жөнүндө маалымат алышат, жаңы билимди өз маданияты менен байланыштырышат. Окуучулар ар кандай коомдуштактагы жүрүм-турум эрежелерин түшүнүүгө үйрөнүшөт. Окуучулар сабакта Кыргызстан элдеринин жана чет өлкөлөрдүн маданиятынын өзгөчөлүгү менен таанышат.

6. ***инклюзивдик окутуу принциби***. Бул принцип укуктардын жана эркиндиктердин теңдик идеясын чагылдырат, функционалдык чектөөлөрүнө же башка айырмачылыктарына карабастан адамдын ички дүйнөсүнүн татаалдыгын түшүнүүнү ачып берет, бул окутуу процессинин бардык катышуучулары үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү кепилдейт. Бул принцип сабактын ар кандай этаптарында ишке ашырылат. Мугалим маалыматты киргизүүнүн ар кандай ыкмаларын колдонот: визуалдаштыруу, аудио жана видео жазуулар, кыймыл көнүгүүлөр. Маалымат менен иштөөдө мугалим окуучулардын ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн ар кандай түрлөрүн пландаштырат: жупта, топтордо, жекече иштөө. Окуучулар тарабынан натыйжаларды көрсөтүү ар түрдүү тапшырмалар аркылуу уюштурулушу мүмкүн: сүрөт тартуу, оозеки баяндоо, жазуу жүзүндөгү текст, видео, сахналаштыруу ж.б.
7. ***социалдык жана гендердик сезимталдуулук принциби***. Окуу материалдарынын, сүрөттөрдүн, видеолордун, тексттердин жана окутуу ыкмаларынын мазмуну социалдык жана гендердик басмырлоодон таза болууга тийиш. Мугалим бардык окуучуларга социалдык тегине, жынысына жана башка айырмачылыктарына карабастан өз жетишкендиктерин көрсөтүүгө бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берет.
8. ***колдоочу окутуу принциби.*** Англис/чет тили сабагында мугалим тапшырманы аткаруу жана максаттарга жетүү үчүн окуучуга скаффолдинг – колдоо көрсөтөт. Бул окуучулардын тажрыйбасына таянуу, текст менен иштөөдө диаграммаларды, таблицаларды берүү, окуу жана көрүү учурунда текстти бөлүктөргө бөлүү, оозеки баяндама жана жазуу иштеринин планын берүү, жуптарда, топтордо өз ара үйрөнүү жана өз ара текшерүү, тапшырмалардын аткарылыш үлгүлөрүн берүү колдонулат.

5-11-класстарда англис/чет тилин окутуу курсу концентрдик мамилеге негизделген. Концентрдик мамиле тилдик материалды акырындык менен татаалдаштыруу менен чет тилин окутуунун бир нече этаптарында бир эле теманы чечүүнү камтыйт. Окуучулар мурда окуган материалды эстешет, бышыкташат, терендеп билишет. Бул окутуунун эффективдүүлүгүн жогорулатууга, билимдердин жана көндүмдөрдүн туруктуулугуна жетишүүгө мүмкүндүк берет.

2.3. Предметтик компетенттүүлүктөр

Англис тили сабагында окуучу төмөнкү предметтик компетенттүүлүктөрдү өнүктүрөт:

- ***Тилдик компетенттүүлүк***– окуучу негизги мектеп үчүн тандалып алынган баарлашуу темаларына, чөйрөлөрүнө жана кырдаалдарына ылайык жаңы тилдик каражаттарды (фонетикалык, орфографиялык, лексикалык, грамматикалык) өздөштүрөт, үйрөнүлүп жаткан тилдин тилдик кубулуштары жөнүндө билимдерди, эне жана үйрөнүп жаткан тилде ойду билдирүүнүн ар кандай ыкмаларын өздөштүрөт.
- ***Кептик компетенттүүлүк*** – окуучу сүйлөө ишмердүүлүгүнүн 4 негизги түрү боюнча (сүйлөө, угуу, окуу, жазуу) коммуникативдик көндүмдөрдү, маалыматты кабыл алуу жана берүү учурунда тил ресурстарынын жетишсиздигинен кырдаалды жеңүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрөт.
- ***Социо-маданий компетенттүүлүк*** – окуучулардын тажрыйбасына, кызыгуусуна, психологиясына ылайык келген темалардын, чөйрөлөрдүн жана баарлашуу кырдаалынын алкагында үйрөнүп жаткан тилдин жардамы менен ар түрдүү элдердин маданияты менен таанышат, жеке жана башка айырмачылыктарга карабастан адамдар менен мамиле түзүүгө үйрөнөт; чет тилдердин маданияттар аралык баарлашуу шарттарында өз өлкөсүн, анын маданиятын көрсөтүү жөндөмүн калыптайт, окуучу

жалпы жана атайын окуу көндүмдөрүн өнүктүрөт, тилдерди жана маданияттарды өз алдынча үйрөнүү үчүн жеткиликтүү болгон ыкмалар лар менен таанышат, анын ичинде жаңы информациялык технологияларды колдонот.

Предметтик компетенттүүлүктөр функционалдык жактан түзүлөт:

– лексикалык жана грамматикалык тапшырмалар грамматикалык эрежелерди жаттоону жокко чыгарат. Окуучулар оозеки жоопторду, сүйлөмдөрдү, жазма тексттерди түзүүдө жаңы сөздөрдү жана грамматиканы колдонушат. Окуу материалы өлкөнүн жана дүйнөнүн маданияттарынын көп түрдүүлүгүн чагылдырат.
– тапшырмалар окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган: маалыматты издөө жана табуу, текстти талдоо, маалыматтарды салыштыруунун негизинде корутундуларды түзүү;
– текст менен иштөө үч этапан турат: текстке чейин, текст менен иштөө, тексттен кийин;
– жаңы лексиканы киргизүү жана аны менен иштөө үчүн семантизациянын ар кандай ыкмалары колдонулат: сүрөттөр, кыймылдар аркылуу, сөздү бөлүктөр боюнча талдоо, антоним жана синонимдерге таянуу;
– 4 кеп ишмердүүлүн калыптануу: угуу, окуу, сүйлөө, жазуу;
– сабакта ар түрдүү тексттерди колдонуу: туташ, туташ эмес, аралаш, курама *(меню, афиша, жарнама, жүгүртмө ж.б.)*

2.4 Предметтик жана негизги компетенттүүлүктөрдүн байланышы

Жалпы билим берүү системасынын Кыргыз Республикасынын мамлекеттик билим берүү стандарты төмөнкүдөй негизги компетенцияларды аныктайт:

Маалыматтык компетенттүүлүк – бул окуучулардын маалыматты өз алдынча издөөгө, талдоого, тандоого, иштеп чыгууга, анын ишенимдүүлүгүн баалоого, жүйөлүү корутундуларды түзүүгө, критикалык ой жүгүртүүгө жана өз ишмердүүлүгүн пландаштыруу жана өткөрүү боюнча негизделген чечимдерди кабыл алууга даярдыгы жана жөндөмдүүлүгү, диалог түзө билүү, көйгөйлөрдү чечүү үчүн зарыл маалыматты жана аны оозеки жана жазуу жүзүндө берүү, анын ичинде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу жөндөмдүүлүгү.

Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк – бул өзүнүн умтулууларын башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктары менен байланыштыруу, позициялардын ар түрдүүлүгүн таануу жана баалуулуктарды (маданий, диний, этникалык, гендердик, кесиптик, жеке) урматтоонун негизинде өз көз карашын коргоого даярдыгы; негизги демократиялык жана жарандык укуктарды жана эркиндиктерди түшүнүү жана кабыл алуу, Мекенди сүйүү, улуттук каада-салттарды урматтоо, Кыргызстандын маданий мурастарын жана жаратылыш байлыктарын урматтоо; маданий көп түрдүүлүктү түшүнүү жана «Кыргыз жараны» жалпы жарандык иденттүүлүгүн калыптандыруу.

Өзүн-өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүгү – өзүнүн потенциалдуу жана актуалдуу касиеттерин, инсандык, индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн, башка адамдар менен болгон мамилесин билүү, жеке психологиялык жана жүрүм-турум мүнөздөмөлөрүн өзгөртүү боюнча максаттуу иштөө, келечектеги кесиптик иш-аракеттерди тандоо үчүн маалыматта, окууда жана турмуштук кырдаалдардагы көйгөйлөрдү жана карама-каршылыктарды табуу, аларды чечүү жана аларды өз алдынча же башка адамдар менен өз ара аракеттенүүдө чечүү, изилдөө, чыгармачылык жана долбоордук иштерди аткаруу үчүн критикалык ой жүгүртүү жана талдоо көндүмдөрүн колдонуу.

Заманбап методдордун айырмалоочу өзгөчөлүгү – билим берүү процессинин шарттарын табигый баарлашуу шарттарына жакындатууга умтулуу. Бул тенденциянын натыйжасы биргелешкен эки тараптуу жана чыгармачылык ишмердүүлүктүн натыйжасында келип чыккан предметтик компетенциялардын – лингвистикалык, кептик жана социалдык-маданий жактан калыптанышы болду.

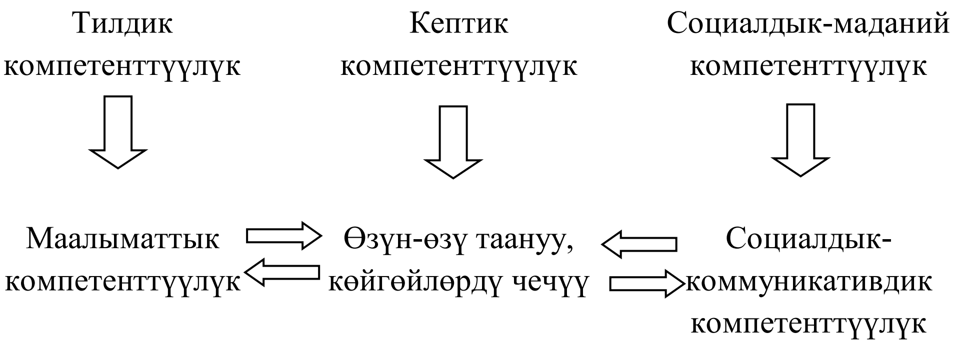

1-Сүрөт. Негизги жана предметтик компетенциялардын ортосундагы байланыш

Предметтик компетенттүүлүктөр окуучулардын реалдуу коммуникативдик керектөөлөрүн, баарлашуу үчүн зарыл болгон өз ара макулдашылган көндүмдөрдүн болушун аныктайт, негизги компетенттүүлүктөрдү ишке ашырууга алып келет: маалыматтык, социалдкы-коммуникативдик, өзүн-өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүү. Кептик жана тилдик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу окуучулардын негизги маалыматтык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган. Кептик жана социалдык-маданий компетенттүүлүгүн калыптандыруу, өз кезегинде коммуникативдик компетенттүүлүктүн өнүгүүсүнө түрткү берет. Окуучулар өздөрүнүн өлкөсү, маданияты, жарандык иденттүүлүгү жөнүндө «Кыргыз жараны» идеясын өнүктүрүүгө багытталган майрамдар, спорт, искусство ж.б. аркылуу ар түрдүү элдердин маданияты менен таанышат. Ар түрдүү маданияттарды талкуулоо жана салыштыруу окуучуларды цивилизациялуу түрдө өз көз карашын билдирүүгө, көп түрдүүлүктү, гендердик теңчиликти жана дискриминацияга жол бербөөнү таануунун негизинде түрдүү адамдар менен кызматташууга үйрөтөт.

Өзүн-өзү таанып билүү жана көйгөлөрдү чечүү окутуунун интерактивдүү ыкмаларын жана реалдуу маселелерди чечүүнүн жолдорун тандоо жана окуучулардын өз алдынча чечим кабыл алуусу менен байланышкан окуу ишинин ар кандай формаларын колдонууда калыптанат.

Негизги компетенттүүлүктөр менен бирге предметтик компетенттүүлүктөр төмөнкү шарттарда ишке ашырылышы мүмкүн:

– окуучулар долбоордук иш-чараларга активдүү катышуусу;
– окуу процессин окуучулардын өз алдынчалыгын, уюштуруучулук жана жоопкерчиликтүүлүгүн өнүктүрүүгө багыттоо;
– жемиштүү жеке, топтук, жуптук иштерди уюштуруу;
– окуучуларда дүйнөнү бүтүндөй кабыл алуунун калыптанышына алып келүүчү билим берүү багыттарын, жалпы билим берүү процессин интеграциялоо;
– максаттарды коюуда жана аларга жетишүүдө тажрыйба алуу үчүн шарттарды түзүү;
– практикалык жана турмуштук маселелерди чечүү үчүн окуу процессинде алынган билимдерди жана көндүмдөрдү колдонуу.

2.5 Мазмундуу тилкелер

Окуу материалын мазмундуу тилкелер жана класстар боюнча бөлүштүрүү

5-11-класстар үчүн "Чет тил" предмети боюнча стандарттын мазмундуу тилкелери "Чет тилин билүү боюнча жалпы европалык компетенциялардын: Изилдөө, окутуу, баалоо" ("Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment") мазмунун чагылдырат. "Чет тилин билүү боюнча жалпы европалык компетенциялар: Окуу, окутуу, баалоо" - бул чет тилин окутуу ыкмаларын системалаштырган жана тилди билүү деңгээлин баалоону стандартташтырган документ. Жалпы европалык компетентциялар тутуму үч этапка бөлүнөт: A, B, C, алар өз кезегинде эки этапка бөлүнөт. Ошентип, европалык лингвистикалык компетенцияларды баалоо системасы боюнча тилди билүүнүн 6 деңгээли бар: A1, A2, B1, B2, C1, C2. Ар бир деңгээл үчүн окуучунун окуу, угуу, сүйлөө жана жазуу жагынан алган билими жана жөндөмү сүрөттөлөт.

Бул документ Европанын заманбап тилдерин өздөштүрүү жаатында бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүүгө, тилдик жана маданий көп түрдүүлүктү сактоого, окуу процессинде окуучунун ролун күчөтүүгө, анын мотивациясын, өз алдынчалыгын жогорулатууга, өзүн-өзү сыйлоо жөндөмүн өнүктүрүүгө, чет тилин үйрөнүү/окутуу процессинде рефлексивдүү көндүмдөрдү калыптандырууга өбөлгө түзөт. Европа Кеңеши тарабынан Европа биримдигинин өлкөлөрү үчүн иштелип чыккандыктан, компетенцияларды аныктоонун бул системасы дүйнөнүн бир катар башка өлкөлөрүндө да колдонулат. Жалпы европалык компетенциялар тутумун колдонуунун негизги артыкчылыгы окуучулардын мобилдүүлүгүн жогорулатуу болуп саналат.

Орто жана жогорку класстарда чет тилин билүү боюнча жалпы европалык компетенцияларга ылайык төмөнкү деңгээлдер аныкталган:

1-таблица. Класстар боюнча чет тилин өздөштүрүү деңгээлдери.

Элементардык билүү	A2 Жөндөмдүүлүк деңгээли	5-класс – Элементардык деңгээл / Elementary
	A2 + Босогого чейинки деңгээл	6-класс – Баштапкы орто деңгээл / Pre-Intermediate
	A2 + Босогого чйинки деңгээл	7-класс - Баштапкы орто деңгээл / Pre-Intermediate
	A2 + Босогого чйинки деңгээл	8-класс – Орто деңгээл / Pre-Intermediate
Өз алдынча билүү	B1 Босого деңгээли	9-класс – Орто деңгээл / Intermediate
		10-класс — Орто деңгээл / Intermediate
	B1+ Босого деңгээли	11-класс — Орто деңгээл / Intermediate

Мектептин 5-11-класстарындагы англис тили курсу өз ара тыгыз байланышкан окуу материалдарынан турат, алар төмөнкү мазмундук линияларга бириктирилген:

- социалдык-тиричилик чөйрөсү;
- социалдык-маданий чөйрө;
- окуу-эмгек чөйрөсү.

2-таблица. Тематикалык материалдарды мазмундуу тилкелер боюнча бөлүштүрүү

	5-7-класс	**8-9 класс**	**9-11-класс**
Социалдык тиричилик чөйрөсү.	Үй-бүлөдөгү жана достор менен болгон мамилелер (гендердик айырмачылыктарга карабастан үй-бүлөдөгү жоопкерчилик). Адамдын келбети. Эс алуу жана хоббилер (спорт, музыка, кино/театрга баруу, аттракциондор паркы). Сатып алуулар. Кат алышуу. Ден соолук жана жеке гигиена (өз ден соолугу үчүн жоопкерчилик).	Үй-бүлөдөгү, достор менен, мектептеги инсандар аралык мамилелер (социалдык, гендердик, этникалык, жеке айырмачылыктарга карабастан толеранттуу мамиле); адамдын келбети жана мүнөздөмөлөрү (этникалык, жеке көп түрдүүлүк); эс алуу жана хобби (спорт, музыка, кино/театрга баруу, дискотекалар, кафелер (гендердик жана башка айырмачылыктарга карабастан тандоо)); жаштар модасы; сатып алуулар, чөнтөк акча. Сергек жашоо образы (туура тамактануу, спорт менен машыгуу).	Үй-бүлөнүн күнүмдүк жашоосу, анын кирешеси, шаардагы батирде же айыл жериндеги үйдө жашоо жана жашоо шарттары. Үй-бүлөдө үй милдеттерин бөлүштүрүү. Үй-бүлөдө жана мектепте баарлашуу, достор жана тааныштар менен инсандар аралык мамилелер. Ден соолук, медициналык кызматтар (пайдалуу адаттар).

Социалдык-маданий чөйрө	Озунун өлкөсү жана тилин үйрөнүп жаткан өлкөлөрү (этникалык көп түрдүүлүк). Алардын географиялык жайгашуусу, климаты, аба ырайы, борборлору, кооз жерлери (маданий эстеликтерди сактап калуу). Мектеп окуучуларынын шаардык / айылдык жашоо чөйрөсү. Айлана-чөйрөнү коргоо (экологиялык аң-сезим).	Озунун өлкөсү жана тилин үйрөнүп жаткан өлкөлөрү, алардын маданий өзгөчөлүктөрү (ар кандай этникалык топтордун улуттук майрамдары, белгилүү даталар, каада-салттары, үрп-адаттары), кооз жерлери, изилденип жаткан тилдин жана Кыргызстандын өлкөлөрү боюнча саякаты; көрүнүктүү адамдар, алардын илимге жана дүйнөлүк маданиятка кошкон салымы; жалпыга маалымдоо каражаттары (басма сөз, телекөрсөтүү, радио). Жаратылыш жана экология маселелери.	Азыркы коомдогу жаштар. Жаштардын эс алуусу: ийримдерге, спорттук секцияларга жана кызыкчылыктар боюнча клубдарга баруу (гендердик, социалдык айырмачылыктарына карабастан тандоо). Өлкө / өлкөлөр алар үйрөнүп жаткан тилдин маданий кооз жерлери. Өз өлкөсүнө жана чет өлкөлөргө саякаттоо, аны пландаштыруу жана уюштуруу, туристтик жайлар, кооз жерлерди көрүү. Жаратылыш жана экология, илимий-техникалык прогресс.
Окуу-эмгек чөйрөсү	Мектеп жана мектеп турмушу (коопсуз жана бактылуу мектеп), окуган сабактар жана аларга болгон мамиле. Каникулдар.	Мектепте билим берүү, мектеп турмушу (инклюзивдик мектеп), окулган предметтер жана аларга болгон мамилелер; кат алышуу; кесип тандоо көйгөйлөрү жана чет тилинин ролу (кесип тандоодо дискриминацияга жол бербөө).	Заманбап кесиптердин дүйнөсү Жогорку (келечектин кесиптери, кесип тандоодо дискриминацияга жол бербөө). Жогорку окуу жайларында билим алууну улантуу мүмкүнчүлүктөрү. Эмгек жана кесиптик ишмердүүлүктүн, кесиптердин келечектеги чөйрөсүн тандоо көйгөйлөрү, жакынкы келечекке пландар. Эл аралык байланыш тилдери жана азыркы дүйнөдө кесип тандоодо алардын ролу (көп тилдүүлүктүн ролу).

Курстун логикасы. 5-11-класстарда өтө турган темалар:

1. Инсан
2. Үй-бүлө
3. Мектеп
4. Турак жай, жашаган жери
5. Сатып алуулар, тамак-аш, кийим-кече.
6. Спорт жана ден соолук
7. Күнүмдүк жашоо
8. Курчап турган дүйнө
9. Менин өлкөм
10. Тилдин үйрөнүп жаткан өлкөлөр
11. Илим жана техника дүйнөсү
12. Адабият, музыка жана искусство дүйнөсү

3-таблица. Окуу материалдарын класстар боюнча бөлүштүрүү

Тема	5-класс	6- класс	7-класс	8-класс	9-класс	10 -11-класстар
Инсан	Сырткы көрүнүшү жана мүнөзү (көп түрдүүлүк). Атынын мааниси. Кызыкчылыктар (басмырлабоо). Кесиптер (жынысы, социалдык жана башка айырмачылыктары на карабастан). Күнүмдүк тартип (сергек жашоо образы).	Менин өмүр баяным. Адаттар, күнүмдүк иштер (дени сак адаттар, жоопкерчилик), жеке тажрыйба. Иш чөйрөлөрү.	Белгилүү инсандардын өмүр баяны (ар түрдүү улуттардын өкүлдөрү). Кыргызстандагы белгилүү инсандардын өмүр баяны (жарандык иденттүүлүк, ар кандай этностук топтор).	Адам жана коом (калыстык, жоопкерчилик, инклюзия). Адам укугу жана эркиндиги (басмырлабо, гендердик теңчилик, социалдык адилеттүүлүк). Жаштардын кыялы, үмүтү жана умтулуусу.	Инсандык мамиле (өз таланттарын билүү, өнүгүүгө умтулуу). Бакыт түшүнүгү. Келечектеги пландар	Адамдын инсандык эң мыкты көрсөткүчтөрү (сабырдуулук, эмпатия, жоопкерчилик). Адамдын улуу жетишкендиктери (илим, спорт, маданият, коомдогу дүйнөлүк лидерлер).

Үй-бүлө	Үй жумуштары (үй жумуштарын адилеттүү бөлүштүрүү). Үй-бүлөнүн жашоосу (камкордук, өз ара жардам) Үй-бүлө мучөлөрү (улууга урмат, кичүүгө кам көрүү).	Үй-бүлө кызыкчылыктары. Үй-бүлөлүк каада-салттар жана окуялар, көйгөйлөр (жардам, кам көрүү). Кыргызстандагы үй-бүлөлүк салттар (үй-бүлөлүк баалуулуктар).	Адамдар аралык үй-бүлөдөгү, достор менен болгон мамилелер (чынчылдык, жоопкерчилик). Тилин үйрөнүп жаткан өлкөнүн үй-бүлөлүк салттары (үй-бүлөлүк баалуулуктардын окшоштугу).	Заманбап үй-бүлө. Дүйнөдөгү жана Кыргызстандагы үй-бүлөлүк салттар жана ырым жырымдар (үй-бүлөлүк баалуулуктардын окшоштугу).	Ата-энелер жана балдар ортосундагы мамиле (улууга урмат, кичүүлөргө кам көрүү).	Негизги дүйнөлүк диндер (жалпы баалуулуктар) Үй-бүлө жана дин (жалпы улуттук жана диний баалуулуктар).
Мектеп	Мектеп предметтери. Сабактардын жүгүртмөсү, менин сүйүктүү сабагым, мектептеги жүрүм-турум эрежелери. Эсеп 1-1000	Жылдын ар кайсы мезгилинде каникулдардын өтүүсү (сергек жашоо образы).	Сабактан тышкаркы иш-чаралар (өз талантын билүү, өнүктүрүүгө умтулуу).	Балдар жана жаштар уюмдары (социалдык активдүүлүк, социалдык маселелерди чечүү).	Кесип тандоо (гендердик, социалдык, жеке айырмачылыктар-га карабастан).	Өспүрүм жана анын дүйнөсү (дени сак адаттар, жоопкерчиликтүү жүрүм-турум).
Турак жай, **Жашаган жер**	Короо, үй чарбасы, үйдөгү милдеттери (адилет бөлүштүрүү, бас-мырлабоо, өзгөчө муктаждыктар)	Айылда жана шаарда жашоо, шаарда жана айылда жашоонун оң жана терс жактары.	Адаттан тыш үйлөр, келечектеги үйлөр.	Жашоо деңгээли жана жашоо образы (социалдык экологиялык жашоо образы, өзгөчө муктаждыктар).	Заманбап щаарлардын жана айылдардын койгойлору (коопсуз, ыңгайлуу шаар, айыл).	Шаардык архитектура (адамдардын ар кандай категориялары үчүн ыңгайлуу шаар, өзгөчө муктаждыктар).

Сатып алуулар. **Тамак-аш Кийим**	Дүкөндөрдүн түрлөрү. Эмнени кайдан сатып алса болот. Кийим сатып алуу (жоопкерчилик-түү керектөө).	Узундук жана салмак ченемдери, экологиялык таза таңгак (пластик колдонбоо).	Ресторан, кафе, рецепттер (туура тамактануу).	Дени сак тамактануу. Бүгүнкү Мода, популярдуу брэнддер (көп түрдүүлүк).	Азыркы дүйнөдө адам жана акча. Акчалай эсептешүү формалары (онлайн сооданын коопсуздугу).	Кыргызстандагы жана Улуу Британиядагы белгилуу дукондор. Банктар жана банктагы кызмат корсотуу шарттары (финансылык коопсуздук).
Спорт жана ден-соолук	Спорт. Спорттун түрлөрү. Мен жактырган спорттун түрү (гендерлик жана социалдык басмырлабоо, өзгөчө муктаждыктарды эске алуу).	Кыргызстандагы спорт оюндары (аялдар жана эркектер).	Олимпиадалык оюндар тарыхынан (Олимпиадалык оюндарынын максаты).	Бүгүнкү күндөгү олимпиадалык оюндар (Кыргызстандын олимпиада чемпиондору).	Адамдын жашоосунда спорттун тийгизген таасири (сергек жашоо образы).	Белгилүү спорт чеберлери (ар кайсы өлкөлөрдөн катышкан аялдажана эркектер).
Күнүмдүк жашоо	Ооруканада.	Шаарда. Шаардагы транспорт каражаттары (ыңгайлуу транспорт, өзгөчө муктаждыктар).	Көңүл ачуу.	Жаштардын көйгөйлөрү (субмаданияттар, коопсуз жүрүм-турум).	Мен жактырган иш (басмырлабоо, өзгөчө муктаждыктарды эске алуу).	Адам жашоосундагы маанилүү окуялар. Адамдын төрөлүшү, үйлөнүү.
Курчап турган дүйнө	Айлана-чөйрө. Пейзаж. Булганган аба. Климаттык өзгөрүүлөр. Мал чарбасы Аба-ырайы.	Планета коркунучта (экологиялык проблемалар).	Мейкиндик. Жер. Адам (адамдын жыргалчылыгы үчүн илимий ачылыштар).	Заманбап экологиялык көйгөйлөр.	Адамдардын айлана-чойрого тийгизген таасири (жоопкерчиликтүү керектөө).	Табигый кырсыктар. Көйгөйлөрдү чечүүнүн мүмкүн болгон жолдору (экологиялык аң-сезим).

Менин өлкөм	Борбор жана анын кооз жерлери.	Географиялык жайгашуусу. Климат. Аба-ырайы.	Маданият жана салттар. Улуттук оюндар (көп түрдүүлүк).	Кыргызстандын ишкердик турмушу. Кыргыз бренддери.	Мекенге болгон сүйүү. Патриотизм, жарандык иденттүүлүк.	Кыргызстандагы саясат системасы. Кыргызстандын экономикасы.
Үйрөнүп жаткан тилдин өлкөлөрү	Англия, Уэльс, Шотландия жана Тундук Ирландия. Жайгашкан жери, борбору, белгилүү адамдар (этникалык, гендердик, башка айырмачылыктар-га карабастан).	АКШ, жайгашкан жери, борбору, белгилүү адамдары (этникалык же гендердик айырмачылыктарга карабастан).	Канада, жайгашкан жери, борбору, белгилүү адамдары (этникалык же гендердик айырмачылыктар-га карабастан).	Австралия жана Жаны Зеландия, жайгашкан жери, борбору, белгилүү адамдары (этникалык же гендердик айырмачылыктарга карабастан).	Англис тили – эл аралык баарлашуу тили. Азыркы дүйнөдө тилдин ролу (көп тилдүүлүктүн мааниси).	Англис тилдуу олколордун саясат системасы. Үйронүп жаткан тилдин өлкөлөрүнүн экономикасы
Илим жана техника дүйнөсү	Медицина. Компьютерлер жана гаджеттер, интернет жана интернет коопсуздугу	Массалык маалымат каражаттары (пресса, ТВ)	Интернеттен маалымат издөө. Интернет аркылуу кат алышуу (социалдык медиа коопсуздугу).	Социалдык тармактар: Facebook ж.б.	Адамзаттын революциялык ачылыштары жана ойлоп табуулары.	Дүйнөнүн жети керемети. Жер планетасынын техногендик жана жасалма эмес кереметтери.

Адабият, музыка, искусство жана маданият дүйнөсү	Адабият. Белгилүү жазуучу жана анын чыгармалары. Салттар, уламыштар, жомоктор, Тамсилдер. Улуттук кийим. Кыргызстандагы жана дүйнөдөгү улуттук майрамдар (көп түрдүүлүк).	Искусство түрлөрү. Театр жана кино. Кыргызстандын атактуу искусство ишмерлери (этникалык же гендердик айырмачылыктар-га карабастан.)	Театр жана кино тарыхы. Кыргызстандын атактуу искусство ишмерлери (этникалык же гендердик айырмачылыктарг а карабастан.)	Кыргыз элдик чыгармачылыгы (маданий көп түрдүүлүк).	Адам сулуулуктун жаратуучусу. Дүйнөнүн жана Кыргызстандын белгилүү сүрөтчүлөрү (этникалык же гендердик айырмачылыктар-га карабастан.)	Музыка - адамдын жашоосунда. Дүйнөнүн жана Кыргызстандын белгилүү композиторлору жана алардын чыгармалары (маданий көп түрдүүлүк).

2.6 Предметтер аралык байланыш жана өтмө тематикалык тилкелерди ишке ашыруу

Сабактын элементи катары предметтер аралык байланыштарды мугалимдер ишинин ар кандай баскычтарында башка предметтерден билим алууну талап кылган белгилүү бир таанып-билүү маселелерин чечүү үчүн колдоно алышат.

Чет тилин башка предметтер менен интеграциялоонун мисалдары

Адабият менен интеграциялоо. Предметтер аралык байланыштын негизги булагы чет тилин өздөштүрүү куралы катары текст жана текст боюнча иштөө болушу мүмкүн. Ар бир модулда кичинекей чыгармалар жана авторлордун өмүр баяны көрсөтүлөт.

География менен интеграциялоо. 5-класста окуучуларга тексттерде Кыргызстандын жайгашкан жери, аны менен чектешкен коңшу мамлекеттер жөнүндө негизги географиялык маалыматтар келтирилет. Башка предметтер менен байланыш уюштуруу-методикалык планда да белгиленет. Мындай учурда мугалим окуучуларга Кыргыз Республикасынын географиялык картасы боюнча иш сунуш кыла алат.

Биология менен интеграциялоо. "Кыргызстан" модулу боюнча 6-класста "Дары өсүмдүктөр" темасы боюнча окуучуларга өсүмдүктөр жөнүндө, алардын түзүлүшү жөнүндө негизги маалыматтарды камтыган текст сунушталат. Ошол сыяктуу эле, 7-класста "Канаттуулар" темасы боюнча окуучуларга канаттуулардын түзүлүшүн сүрөттөгөн элементардык маалыматтарды камтыган текст сунушталат. "Ден соолук" модулунда жогорку мектепте адам денесинин ички түзүлүшүн сүрөттөгөн текстти алууга болот. Албетте, текст негизги маалыматты гана камтышы керек. Текстти тандоодо мындай мамиле окуучуларга сөздөгү лексиканы кайталоого жана активдештирүүгө жардам берет.

Көркөм өнөр менен интеграциялоо. Окуудагы чыгармачылык иш түрүндө маалымат объектисин түзүү жана иштеп чыгуу (үй-бүлөсүн, үйүн, бөлмөсүн, мектебин тартуу, ушул топтолгон материалдан аталышы менен китеп түзүү, мисалы, "Менин дүйнөм", "бул менмин" ж.б.).

* Текстти пландаштыруу.

* Мазмундун таблицасын түзүү.

* Керектүү маалыматты издөө. Маалымат булактары: "менин үй-бүлөм"деген темада сабактарда алынган маалымат базасы.

* Презентацияны түзүү.

* Балдарга арналган китеп аркылуу презентация берүү.

МКТ менен интеграциялоо. Калыптарды колдонуу менен презентация түрүндө комплекстүү маалымат объектисин түзүү жана иштетүү.

* Презентацияны жана слайдды пландаштыруу.

* Презентация элементтерин түзүү (текст, таблица, сүрөт, схема ж. б.)

* Презентация түзүү; сүрөттөрдү киргизүү.

* Анимацияны жөндөө.

Презентацияны проектордо же монитордо көрсөтүү.

Музыка менен интеграциялоо. Балдар уккан заманбап популярдуу музыка окуучулардын жаш курагын эске алуу менен тандалат. Авторлор жана чыгарманын келип чыгышы жөнүндө маалымат менен тааныштырышат. Сүйлөө конструкцияларын колдонуу менен музыкалык чыгарманын тексти менен иш жүргүзүлот.

3-бөлүм. Билим берүүнүн натыйжалары жана баалоо

3.1 Окутуунун күтүлгөн натыйжалары

Биринчи цифра - предметтик компетенттүүлүк.
Экинчи цифра – мазмундук тилке.
Үчүнчү цифра - билим берүүн натыйжасы.

4-таблица. Билим берүү натыйжалары

Предметтик компетенттүүлүктөр / Мазмундук тилкелер	ПК 1 Тилдик	ПК 2 Кептик	ПК 3 Социалдык-маданий
1. Социалдык-тиричилик чөйрөсү	1.1.1. Жөнөкөй инструкцияларды, тапшырмаларды жана мугалимдин көрсөтмөлөрүн баарлашуунун жөнөкөй кырдаалдарында түшүнөт. 1.1.2. Окулган материалдын алкагында жөнөкөй сөз айкаштарын жана сөз айкаштарын билет. 1.1.3. Сөздөрдү жана сөз айкаштарын жөнөкөй жана татаал сүйлөмгө айкалыштырат. 1.1.4 Жалпы жана атайын суроолорду түзөт.	2.1.1. Монолог жана диалогдорду түзөт. 2.1.2. Белгилүү темалардын алкагында тексттерди түзөт. .3. Өз каалоолору жөнүндө сүйлөйт, түшүнөт жана саламдашат, пикирин айтат, өз пикирин колдоо үчүн аргументтерди келтирет. 2.1.4 Керектүү маалыматты сурайт. 2.1.5. Ар түрдүү жанрдагы тексттерди жазат.	3.1.1. Сүйлөшүүдө сүйлөө этикетинин нормаларын билет жана сактайт .2. Саламдашат жана суроо-талаптарга жооп берет. 3.1.3. Ыраазычылыгын, макулдугун, макул эместигин, кызыгуусун билдирет. 3.1.4. Урмат, жоопкерчиликти көрсөтөт, гендердик айырмачылыктарга карабай аракеттенет (кесибин, хоббисин, спортту тандайт). 3.1.5. Кошумча маалыматтарды (сөздүк, энциклопедия) колдонот.

2. Социалдык-маданий чөйрөсү	2.1.1. Жай жана суроо сүйлөмдөрдү окууда туура интонацияны колдонот. 2.1.2. Жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөрдү жана суроолорду түзөт 2.1.3. Инструкцияларды, суроо-талаптарды түзөт	2.2.1. Окулуп жаткан теманын алкагында түрдүү жанрдагы тексттерди окуп, түшүнөт. 2.2.2 Суроолорго толук жооп берет, пикирин айтат, өз пикирин колдоо үчүн аргументтерди келтирет 2.2.3. Окуяларды, объектилерди жана адамдарды кыскача сүрөттөйт. 2.2.4. Окуяларды, буюмдарды жана адамдарды, курчап турган дүйнөнү сүрөттөйт	2.3.1. Чет тилдүү өлкөлөрдүн маданияты, жашоосу, саясаты жөнүндө билет 2.3.2. Өз маданиятынан мисал келтирет. 2.3.3. Чет тилдүү өлкөлөрдүн макал-лакаптарын коммуникативдик кырдаалда колдонот. 2.3.4. Гендердик теңчиликти, социалдык инклюзияны жана дискриминацияны (спорт, маданият, илим) эске алуу менен маданияттын үлгүлөрү менен тааныш. 2.3.5. Ар түрдүү адамдардын спорттун жана маданияттын өнүгүшүнө кошкон салымы аркылуу көп түрдүүлүктүн баалуулугун аныктайт. 2.3.6. Кошумча булактардан (энциклопедия, көркөм адабият, фильмдер) мисалдарды келтирет.

3. Окуу-эмгек чөйрөсү	3.1.1. Кепте негизги темалар боюнча лексиканы билет, түшүнөт жана колдонот. 3.1.2. Суроо берет жана суроолорго кыскача жооп берет. 3.1.3. Түрдүү суроолорду түзөт. 3.1.4. Сабакта инструкцияларды аткарат.	3.2.1. Кепте негизги грамматикалык эрежелерди колдонот. 3.2.2. Объекттерди сүрөттөйт, көз карашын билдирет, тандоосун аргументтеп талашат. 3.2.3. Учур, өткөн жана болор чакта окуялар жөнүндө сүйлөйт. 3.2.4. Изилденген темалардын чегинде байланыштуу тексттерди жазат.	3.3.1. Кепте өздөштүрүлгөн сөз айкаштарын туура колдонот. 3.3.2. Маанилүү окуяларды жана алардын бүтүндөй өлкө жана коомчулук үчүн маанисин атайт. 3.3.3. Баарлашууда сылык сөздөрдү колдонот. 3.3.4. Иш-аракеттерди жекече жана башкалар менен бирге пландаштырат. 3.3.5.Гендердик, социалдык жана жеке айырмачылыктарына карабастан тандоо жасайт: үй-бүлөдөгү, класстагы, мектептеги жоопкерчилик; достор, классташтар менен мамилелер.

3.2. Класстар боюнча натыйжалуулуктун көрсөткүчтөрү

5-таблица. Тилдик компетенттүүлүк

5-класс	***Графика жана орфография*** – лексика-грамматикалык материалдын чегинде сөздөрдү окуйт жана жазат. ***Фонетика*** – англис тилиндеги бардык тыбыштарды угуу менен адекваттуу сүйлөйт жана айырмалайт; – сөздөрдөгү жана сөз айкаштарындагы туура басымдарды байкайт; – семантикалык топторго сүйлөмдөрдү киргизет; – сүйлөмдөрдүн ар кандай түрлөрүндө туура интонацияны сактайт; – угуу-сүйлөө жөндөмүн өркүндөтөт. ***Лексика*** – тематикалык картага ылайык лексикалык минимумду (500 лексикалык бирдикти) таанып жана кебинде колдонот. ***Грамматика*** кепте таанып жана колдонот: – жайылтылбаган жана жалпы жөнөкөй сүйлөмдөр, анын ичинде бир нече жагдайлар бар; – татаал сүйлөмдөр координациялоочу байланыштар менен;

	– суроолууу сүйлөмдөр (жалпы, атайын суроолор); – ырастоочу жана терс формадагы жай сүйлөмдөр; – этиштин бүтпөгөн учур чагы; – этиштин уланды учур чагы; – белгисиз, белгилүү жана нөлдүк артикли; – зат атоочтун ээлик жондөмөсү; – этиштен кийин герундий *like / love / hate / don't mind*; – туура жана туура эмес этиштердин белгисиз өткөн чагы; – сын атоочтун салыштырма жана артыкча даражасы; – келээр чактын will модалдык этиши; – этиштин -*ing* мүчөсү менен конструциялар (келээр чакты билдирүү үчүн); – туура жана туура эмес этиштердин активдүү жана пассивдүү учурда колдонулушу; – шарттуу сүйлөмдөрдүн биринчи түрү; – модалдык этиштер (*can, have to, must*); – фразалык этиштер; – саналгыс жана саналуучу зат атоочтор.
6-класс	***Графика жана орфография*** – лексикалык-грамматикалык материалдын чегинде сөздөрдү окуйт, жазат. ***Фонетика*** – англис тилиндеги бардык тыбыштырды угуу менен адекваттуу сүйлөйт жана айырмалайт; – сөздөрдөгү жана сөз айкаштарындагы туура басымдарды байкайт; – семантикалык топторго сүйлөмдөрдү киргизет; – жай жана суроо сүйлөмдөрдө туура интонацияны сактайт; – угуу-сүйлөө көндүмдөрүн өркүндөтөт. ***Лексика*** – тематикалык картага ылайык лексикалык минимумду (650 лексикалык бирдикти) тааныйт жана кебинде колдонот. ***Грамматика.*** Кепте тааныйт жана колдонот: – жалаң жана жайылма жөнөкөй сүйлөмдөрдү, анын ичинде бир нече бышыктоочу бар сүйлөмдөр; – татаал сүйлөмдөр координациялоочу байланыштар менен; – суроолууу сүйлөмдөр (жалпы, атайын суроолор); – ырастоочу жана терс формадагы жай сүйлөмдөр;

	– этиштин белгисиз учур чагы; – этиштин уланды учур чагы; – этиштин кемчиликсиз учур чагы; – этиштин бүтпөгөн келээр чагы; – белгисиз жана белгилүү жана нөлдүк артикли; – зат атоочтун ээлик жөндөмөсү; – этиштен кийин герундий *like / love / hate / don't mind*; – туура жана туура эмес этиштердин белгисиз өткөн чактары; – этиштин уланды өткөн чагы; – сын атоочтун салыштырма жана артыкча даражасы; – келээр чактын will модалдык этиши; – этиштин—ing мүчөсү менен конструкциялар (келээр чакты билдирүү үчүн); – туура жана туура эмес этиштердин активдүү жана пассивдүүү учурда колдонулушу; – нөл түрүндөгү шарттуу сүйлөмдөр; – шарттуу сүйлөмдөрдүн биринчи түрү; – модалдык этиштер (*can, have to,must*); – фразалык этиштер; – объект ат атоочтор; – бекемдөөчү конструкциялар *so / such / very too;* – ээлик сын атоочтор; – ээлик ат атоочтор; – жыштык тактоочтор; – түз жана кыйыр толуктооч; – *-ed, -ing* менен аяктаган сын атоочтор; – сөз тузүү: *-tion* суффиксинин колдонулушу; – божомолдорду билдирүүчү модалдык этиштер; – саналгыс жана саналуучу зат атоочтор.
7- класс	***Графика жана орфография*** – лексикалык-грамматикалык материалдын чегинде сөздөрдү окуйт, жазат ***Фонетика*** – англис тилиндеги бардык тыбыштарды угуу менен адекваттуу сүйлөйт жана айырмалайт. – тааныш сөздөрдө жана сөз айкаштарында туура басымды сактайт,

	– жай, суроо жана илептүү сүйлөмдөрдө туура интонацияны сактайт, – угуу-сүйлөө көндүмдөрүн өркүндөтөт. ***Лексика*** – тематикалык картага ылайык лексикалык минимумду (750 лексикалык бирдикти) тааныйт жана кебинде колдонот. ***Грамматика.*** Кепте тааныйт жана колдонот*:* – жалаң жана жайылма жөнөкөй сүйлөмдөрдү, анын ичинде бир нече бышыктоочу бар сүйлөмдөр; – багынычсыз байламтасы менен багынычсыз татаал сүйлөмдөр; – аныктоочу багыңкы сүйлөмдөр; – реалдуу жана реалдуу эмес мүнөздөгү багынычтуу татаал сүйлөмдөр (Conditional 0, 1 and 2); – сурооолууу сүйлөмдөр (жалпы, атайын суроолор); – ырастоочу жана терс формадагы жай сүйлөмдөр; – этиштин бүтпөгөн учур чагы; – этиштин уланды учур чагы; – этиштин учур чагы; – белгисиз, белгилүү жана нөлдүк артикли; – зат атоочтун ээлик жөндөмөсү; – этиштен кийин герундий like / love / hate / don't mind – туура жана туура эмес этиштердин бүтпөгөн өткөн чагы; – этиштин уланды өткөн чагы; – сын атоочтун салыштырма жана артыкча даражасы; – келээр чактын модалдык этиштери *will, may,might;* – этиштин *-ing* мүчөсү менен конструкциялар (келээр чакты билдирүү үчүн); – туура жана туура эмес этиштердин активдүү жана пассивдүү учурда колдонулушу; – шарттуу сүйлөмдөрдүн экинчи түрү; – фразалык этиштер; – саналгыс жана саналуучу зат атоочтор; – модалдык этиштер жана алардын эквиваленттери (*can, have to, must, should, ought to*); – сын атоочтордун жана тактоочтордун салыштыруу даражалары, анын ичинде эрежеден тышкары түзүлгөн, сын атоочтор менен формасы боюнча дал келген тактоочтор; – *used to* конструкциясы; – татаал зат атоочтор;

	– *-ed, -ing* менен аяктаган сын атоочтор; – тактоочторду түзүү.
8- класс	***Графика жана орфография*** – лексикалык-грамматикалык материалдын чегинде сөздөрдү окуйт, жазат. ***Фонетика*** – англис тилиндеги бардык тыбыштарды угуу менен адекваттуу сүйлөйт жана айырмалайт; – тааныш сөздөрдө жана сөз айкаштарында туура басымды сактайт; – жай, суроо жана илептүү сүйлөмдөрдө туура интонацияны сактайт; – угуу-сүйлөө көндүмдөрүн өркүндөтөт. ***Лексика*** – тематикалык картага ылайык лексикалык минимумду (850 лексикалык бирдикти) тааныйт жана кебинде колдонот. ***Грамматика*** Кепте тааныйт жана колдонот*:* – жалаң жана жайылма жөнөкөй сүйлөмдөрдү, анын ичинде бир нече бышыктоочу бар сүйлөмдөр; – багынычсыз байламтасы менен багынычсыз татаал сүйлөмдөр; – реалдуу жана реалдуу эмес мүнөздөгү багыныччтуу татаал сүйлөмдөр (Conditional 0, 1 and 2); – аныктоочу багыңкы сүйлөмдөр; – суроолуу сүйлөмдөр (жалпы, атайын, альтернативдик суроо); – ырастоочу жана терс формадагы жай сүйлөмдөр; – этиштин уланды учур чагы; – этиштин учур чагы; – белгисиз, белгилүү жана нөлдүк артикли; – зат атоочтун ээлик жөндөмөсү; – этиштен кийин герундий *like / love / hate / don't mind;* – туура жана туура эмес этиштердин белгисиз өткөн чактары; – этиштин уланды өткөн чагы; – этиштин өткөн чагы; – сын атоочтун салыштырма жана артыкча даражасы; – келээр чактын модалдык этиштери *will, may,might;* – Этиштин *-ing* мүчөсү менен конструкциялар (келээр чакты билдирүү үчүн); – туура жана туура эмес этиштердин активдүү жана пассивдүү учурда колдонулушу; – шарттуу сүйлөмдөрдүн нөлдүк, биринчи жана экинчи түрү;

	– фразалык этиштер; – саналгыс жана саналуучу зат атоочтор; – модалдык этиштер жана алардын эквиваленттери (*can, have to, must, should, ought to*); – сын атоочторду жана тактоочторду салыштыруу даражалары, анын ичинде эрежеден тышкары түзүлгөн сын атоочтор менен формасы боюнча дал келген тактоочтор; – сын атоочтор жана предлогдор.
9-класс	***Графика жана орфография*** – лексикалык-грамматикалык материалдын чегинде сөздөрдү окуйт, жазат. ***Фонетика*** – англис тилиндеги бардык тыбыштарды угуу менен адекваттуу сүйлөйт жана айырмалайт; – тааныш сөздөрдө жана сөз айкаштарында туура басымды сактайт; – жай, суроо жана илептүү сүйлөмдөрдө туура интонацияны сактайт; – угуу-сүйлөө көндүмдөрүн өркүндөтөт. ***Лексика*** – тематикалык картага ылайык лексикалык минимумду (850 лексикалык бирдикти) тааныйт жана кебинде колдонот. ***Грамматика*** Кепте тааныйт жана колдонот: – жалаң жана жайылма жөнөкөй сүйлөмдөрдү, анын ичинде бир нече бышыктоочу бар сүйлөмдөр; – багынычсыз байламтасы менен багынычсыз татаал сүйлөмдөр; – аныктоочу багыңкы сүйлөмдөр; – реалдуу жана реалдуу эмес мүнөздөгү багынычтуу татаал сүйлөмдөр (Conditional 0, 1 and 2); – суроолуу сүйлөмдөрдүн бардык түрлөрү (жалпы, өзгөчө, альтернативалуу, бөлүүчү суроолор); – ырастоочу жана терс формадагы жай сүйлөмдөр; – келээр чакты билдирүү үчүн этиштин бүтпөгөн учур чагы; – этиштин уланды учур чагы; – этиштин учур чагы; – белгисиз, белгилүү жана нөлдүк артикли; – зат атоочтун ээлик жөндөмөсү; – этиштен кийин герундий *like / love / hate / don't mind*; – туура жана туура эмес этиштердин белгисиз өткөн чактары; – этиштин уланды өткөн чагы; – этиштин өткөн чагы;

	– сын атоочтун салыштырма жана артыкча даражасы; – келээр чактын модалдык этиштери *will, may,might*; – Этиштин *-ing* мүчөсү менен конструкциялар (келээр чакты билдирүү үчүн); – туура жана туура эмес этиштердин активдүү жана пассивдүү учурда колдонулушу; – шарттуу сүйлөмдөрдүн үчүнчү түрү; – мурунку көнүмүш аракеттерди билдирүү үчүн колдонулган *used to* конструкциясы; – фразалык этиштер; – саналгыс жана саналуучу зат атоочтор; – модалдык этиштер жана алардын эквиваленттери (*can, have to, must, should, ought to*); – сын атоочторду жана тактоочторду салыштыруу даражалары, анын ичинде эрежеден тышкары түзүлгөн сын атоочтор менен формасы боюнча дал келген тактоочтор.
10-класс	Орто мектепте мектеп окуучуларынын башталгыч класстарда алган тил билимдери системалаштырылып, студенттер англис тилин билүүнүн негизги деңгээлинин талаптарына ылайык жаңы тил билимдерин жана көндүмдөрүн өздөштүрүүсүн улантууда. **Орфография** – орфографиялык көндүмдөрдү, анын ичинде базалык деңгээлдин лексика-грамматикалык минимумуна кирген жаңы тилдик материалга карата колдонуу менен өркүндөтөт. **Фонетика** – угуу-сүйлөө көндүмдөрүн, анын ичинде жаңы тилдик материалга карата туура айтуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – англисче сөздөрдө жана фразаларда стрессти жана интонацияны сактайт; – сүйлөмдөрдүн ар кандай түрлөрүн жасалгалоодо ритмикалык-интонациялык көндүмдөрдү сактайт. **Лексика** – 3-9-класстарда окулган лексикалык бирдиктерди системалаштырат; оозеки жана жазма пикир алышуунун жаңы темаларын, көйгөйлөрүн жана кырдаалдарын тейлөөчү лексикалык каражаттарды өздөштүрөт. Лексикалык минимум тематикалык картага ылайык 1100 лексикалык бирдикти түзөт; – эл аралык лексиканы, белгилүү сөздөрдүн жаңы маанилерин жана сөз жасоонун продуктивдүү ыкмаларынын негизинде түзүлгөн жаңы сөздөрдү өздөштүрүү менен потенциалдуу лексиканы кеңейтет; – англис тилдүү өлкөлөрдүн маданиятына мүнөздүү, башталгыч жана жогорку класстын темаларынын алкагындагы жагдайларга кызмат кылган кепте лексикалык бирдиктерди, кеңири таралган сөз айкаштарын, кеп этикетинин клишелерин таануу жана колдонуу көндүмдөрүн, сөздүктөрдү колдонуу көндүмдөрүн өнүктүрөт.

	Грамматика – мурда рецептивдик жол менен үйрөнүлгөн грамматикалык кубулуштарды билет жана коммуникативдик багыттагы негизги мектепте үйрөнгөн грамматикалык материалдарды системалаштырат; – сүйлөмдөрдүн мурда үйрөнүлгөн коммуникативдик жана структуралык түрлөрүн таануу жана кепте колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – багынычсыз жана багынычтуу татаал сүйлөмдөр, анын ичинде ыктымалдык даражасы ар түрдүү болгон шарттуу сүйлөмдөр: ыктымалдуу, күмөндүү жана мүмкүн эмес: *conditional 0, 1, 2, 3 and mixed* сүйлөмдөр жөнүндөгү билимдерин системалаштырат; – кеңири таралган негизги мамиле этиштердин чак формаларында кепте колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт: Present Simple, Past Simple, Present / Past Continuous, Present / Past Perfect, Present / Past Perfect Continuous; – этиштердин негизги мамиленин төмөнкү формаларында белгилерин тааныйт жана кепте колдонот: *Present, Perfect Continuous/ Past Perfect* жана туюк мамиле: *Present Simple Passive, Future Simple Passive, Past Simple Passive, Present Perfect Passive*; – окууда Past Perfect Passive, Future Perfect Passive этиштердин белгилерин билет жана тааныйт; – функцияларын айырмалабастан этиштин жеке эмес формалары (*Infinitive, Gerund*); – учур, өткөн жана келээр чакта модалдык пикир билдирген этиштерин тааныйт жана кепте колдонот; – белгилүү/белгисиз/нөлдүк артиклдерди, жеке жана көптүк сандагы зат атоочторду (анын ичинде өзгөчөлүктөр) колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – кыйыр кепти колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – тексттин бүтүндүгүн камсыз кылуу үчүн байланыш каражаттары жөнүндө билимди системалаштырат (себеп-натыйжа байланыштарын билдирүү).
11-класс	Орто мектепте мектеп окуучуларынын башталгыч класстарда алган тил билимдери системалаштырылып, студенттер англис тилин билүүнүн негизги деңгээлинин талаптарына ылайык жаңы тил билимдерин жана көндүмдөрүн өздөштүрүүсүн улантууда. **Орфография** – орфографиялык көндүмдөрдү, анын ичинде базалык деңгээлдин лексика-грамматикалык минимумуна кирген жаңы тилдик материалга карата колдонуу менен өркүндөтөт. **Фонетика** – угуу-суйлоо көндүмдөрүн, анын ичинде жаңы тилдик материалга карата туура айтуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – англисче сөздөрдө жана фразаларда стрессти жана интонацияны сактайт; – сүйлөмдөрдүн ар кандай түрлөрүн жасалгалоодо ритмикалык-интонациялык көндүмдөрдү сактайт. **Лексика**

	– 3-9-класстарда окулган лексикалык бирдиктерди системалаштырат; оозеки жана жазма пикир алышуунун жаңы темаларын, көйгөйлөрүн жана кырдаалдарын тейлөөчү лексикалык каражаттарды өздөштүрөт. Лексикалык минимум тематикалык картага ылайык 1300 лексикалык бирдикти түзөт; – эл аралык лексиканы, белгилүү сөздөрдүн жаңы маанилерин жана сөз жасоонун продуктивдүү ыкмаларынын негизинде түзүлгөн жаңы сөздөрдү өздөштүрүү менен потенциалдуу лексиканы кеңейтет; – англис тилдүү өлкөлөрдүн маданиятына мүнөздүү, башталгыч жана жогорку класстын темаларынын алкагындагы жагдайларга кызмат кылган кепте лексикалык бирдиктерди, кеңири таралган сөз айкаштарын, кеп этикетинин клишелерин таануу жана колдонуу көндүмдөрүн, сөздүктөрдү колдонуу көндүмдөрүн өнүктүрөт. **Грамматика** – мурда рецептивдик жол менен үйрөнүлгөн грамматикалык кубулуштарды билет жана коммуникативдик багыттагы негизги мектепте үйрөнгөн грамматикалык материалдарды системалаштырат; – сүйлөмдөрдүн мурда үйрөнүлгөн коммуникативдик жана структуралык түрлөрүн таануу жана кепте колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – *I wish … / If only… (I wish/ If only I had my own room*) конструкциясы менен сүйлөмдөрүн таануу жана кепте колдонуу көндүмдөрүн калыптандырат; – кеңири таралган негизги мамиле этиштердин чак формаларында кепте колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт: *Present Simple, Past Simple, Present / Past Continuous, Present / Past Perfect, Present / Past Perfect Continuous;* – этиштин жеке эмес формалары (*Participle 1, Participle 2*); – келер чакты билдирүү үчүн кепте ар кандай грамматикалык каражаттарды тааныйт жана колдонот: *Simple Future, be going to, Present Continuous, Present Simple;* – сандык маанини билдирген тактоочторду (*much, many, few, a few, little, a little*) таанып, кепте колдонот; – билимди системалаштырат жана текстте анын бүтүндүгүн камсыз кылуу үчүн ар кандай байланыш каражаттарын колдонуу көндүмдөрүн өркүндөтөт; – кепте бөлүүчү суроолорду колдонот; – *so / neither* көмөкчү сөздөрдү жана этиштерди маектешинин макулдугун/макул эместигин билдирүү үчүн колдонот.

6-таблица. Кептик компетенттүүлүк

5-класс	***Угуу көндүмдөрү*** – Чет тилдеги тексттерди (1.5 минутага чейин) угуп кабыл алат; – ар кандай терендиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт;

	– негизги фактыларды тандап, экинчи фактыларды калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт. ***Окуу көндүмдөрү*** – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот; – окуунун ар кандай түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (250-270 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – тексттен негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (150 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу); – окулган материал боюнча өз пикирин билдирет. ***Карап/издеп окуу*** – окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт. ***Кептик көндүмдөр*** – сырткы көрүнүшүн жана мүнөзүн сүрөттөөгө байланыштуу сөздөрдүн жана сөз айкаштарынын көлөмүн билет, өзүнүн кызыкчылыктары, үй-бүлөсүнүн жана досторунун жашоосу, сүйүктүү темасы, географиялык жайгашуусу, кооз жерлери жана Улуу Британиянын белгилүү адамдары жөнүндө сүйлөшө алат; – сүйүктүү жазуучу жана китеп жөнүндө сөз кыла алат (5-7 кеп сөздөрү); – сөздөрдү жана сөз айкаштарын жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөргө бириктире алат; – ар кандай суроолорду берип жана жооп бере алат. ***Жазуу көндүмдөрү*** – туулган күнү жана башка майрамдар менен кыска куттуктоолорду (30 сөз) жазат, каалоолорун билдирет – бланктарды толтурат (аты-жөнүн, фамилиясын, жынысын, жашын, жарандыгын, дарегин көрсөтөт) – өзү жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы жана өткөн окуялар жөнүндө кыска тексттерди жазат (30 сөз)

6-класс	**Угуу көндүмдөрү** – Чет тилдеги тексттерди (1,5 минута) угуп кабыл алат; – ар кандай тереңдиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт; – негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт. ***Окуу көндүмдөрү*** – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (карап/издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот; – ар кандай окуу түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (250-300 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – тексттен негизги фактыларды тандап, калгандарын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (200 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу); – окулган материал боюнча өз пикирин билдирет. ***Карап/издеп окуу*** – окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт. ***Кептик көндүмдөр*** – өзүнүн өмүр баянын, үй-бүлөсүнүн кызыкчылыктарын, үй-бүлөлүк каада-салттарын жана көйгөйлөрүн айта алат (10го чейин кеп сөздөрү); – англис тилдүү өлкөлөр жөнүндө алардын эс алуусу туралуу кыска аңгеме түзө алат (10го чейин кеп сөздөрү); – сөздөрдү жана сөз айкаштарын жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөргө бириктире алат; – ар кандай суроолорду берип жана аларга жооп берет. ***Жазуу көндүмдөрү***

	– үлгүгө таянуу менен жеке кат жазат (40-50 сөз), адресаттан анын жашоосу, иштери тууралуу сурайт, өзү жөнүндө да кабарлайт, ыраазычылыгын, өтүнүчүн билдирет; – өзү жөнүндө, белгилүү адамдар жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы, өткөн жана келечектеги окуялар жөнүндө кыска тексттерди жазат (40-50 сөз).
7-класс	***Угуу көндүмдөрү*** – Чет тилдеги тексттерди (1.5 -2 минута) угуп кабыл алат; – ар кандай тереңдиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт; – оозеки тексттин мазмунун башталышы боюнча болжолдойт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт; – негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт; – түшүнүү үчүн маанисиз болгон бейтааныш тил материалдарын этибарга албайт. ***Окуу көндүмдөрү*** – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (карап/издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот; – ар кандай окуу түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (300-370 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – тексттен негизги фактыларды тандап, калгандарын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (300 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу); – окулган материал боюнча өз пикирин билдирет. ***Карап/издеп окуу*** – окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт.

	Кептик көндүмдөр – сүйлөшүүнү баштайт, улантат жана бүтүрөт; – куттуктайт, каалоо-тилектерди билдирет жана аларга жооп берет; – сылык кайра сурап, макул / макул эместигин билдирет; – маалыматты сурайт жана айтып берет (Ким? Эмне? Кантип? Кайда? Качан? Ким тарабынан? Эмне үчүн?), суроочунун позициясынан жооп берүүчүнүн позициясына өтүп; – сураныч менен кайрылат жана аны аткарууга даярдыгын / баш тартуусун билдирет; – кеңеш берет жана аны кабыл алат/албайт; – аракетке / өз ара аракеттенүүгө чакырат жана катышууга макул/макул эместигин билдирет; – өз көз карашын, өнөктөш менен макул/макул эместигин, күмөндүгүн, сезимдерин, эмоцияларын (кубаныч, кайгы) билдирет; – сүрөттөө, баяндоо жана билдирүү, ошондой эле эмоционалдык жана баалоочулук сыяктуу коммуникативдик кеп түрлөрүн колдонуп, фактылар жана окуялар жөнүндө кыскача айта алат; – окуган текстке таянып, анын негизги идеясын жеткирет; – окуган/уккан текстке байланыштуу билдирүү жасайт (10 же андан ашык кеп сөздөрү). ***Жазуу көндүмдөрү*** – жеке кат жазат (60-80 сөз), адресаттан анын жашоосу, иштери тууралуу сурайт, өзү жөнүндө да кабарлайт, ыраазычылыгын, өтүнүчүн билдирет; – өзү жөнүндө, белгилүү адамдар жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы, өткөн жана келечектеги окуялар жана окуп жаткан өлкө жөнүндө кыска тексттерди жазат (60-80 сөз).
8-класс	***Угуу көндүмдөрү*** – Чет тилдеги тексттерди (2 минута) угуп кабыл алат; – ар кандай тереңдиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт (2 минута); – оозеки тексттин мазмунун билдирүүнүн башталышы боюнча болжолдойт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт; – негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт; – түшүнүү үчүн маанисиз болгон бейтааныш тил материалдарын этибарга албайт.

	Окуу көндүмдөрү – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (карап/ издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот; – ар кандай окуу түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (370-400 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – тексттен негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (350 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу); – окулган материал боюнча өз пикирин билдирет. ***Карап/издеп окуу*** - окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт. ***Кептик көндүмдөр*** – сүйлөшүүнү баштайт, улантат жана бүтүрөт; – куттуктоо, каалоо-тилектерди билдирет жана аларга жооп берет; – сылык кайра сурап, макул/макул эместигин билдирет; – маалыматты сурайт жана айтып берет (Ким? Эмне? Кантип? Кайда? Качан? Ким тарабынан? Эмне үчүн?), суроочунун позициясынан жооп берүүчүнүн позициясына өтүп; – сураныч мене кайрылат жана аны аткарууга даярдыгын /баш тартуусун билдирет; – кеңеш берет жана кабыл алат/албайт; – аракетке/өз ара аракеттенүүгө чакырат жана катышууга макул/ макул эместигин билдире;. – өз көз карашын билдирет, өнөктөш менен макул/макул эместигин, күмөндүгүн, сезимдерин, эмоцияларын (кубаныч, кайгы) билдирет; – сүрөттөө, баяндоо жана билдирүү, ошондой эле эмоционалдык жана баалоочулук сыяктуу коммуникативдик кеп түрлөрүн колдонуп, фактылар жана окуялар жөнүндө кыскача айта алат; – окуган текстке таянып, анын негизги идеясын жеткирет;

	– багынычсыз жана багынычтуу татаал сүйлөмдөр менен окуган/уккан текстке байланыштуу билдирүү жасайт (15 кеп сөздөрү). ***Жазуу көндүмдөрү*** – жеке кат жазат (90 же андан коп сөз), адресаттан анын жашоосу, иштери тууралуу сурайт, өзү жөнүндө да кабарлайт, ыраазычылыгын, өтүнүчүн билдирет; – өзү жөнүндө, белгилүү адамдар жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы, өткөн жана келечектеги окуялар жана окуп жаткан өлкө жөнүндө кыска тексттерди жазат (90же андан коп сөз).
9-класс	**Угуу көндүмдөрү** – чет тилдеги тексттерди (2-2,5 минута) угуп кабыл алат; – ар кандай тереңдиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт(2-2.5минута); – оозеки тексттин мазмунун билдирүүнүн башталышы боюнча болжолдойт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт; – негизги фактыларды тандап, башкаларды калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт; – түшүнүү үчүн маанисиз болгон бейтааныш тил материалдарын этибарга албайт. ***Окуу көндүмдөрү*** – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (карап/издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот – ар кандай окуу түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (420-500 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – текстен негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (400 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу); – окулган материал боюнча өз пикирин билдирет.

	Карап/издеп окуу – окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт. **Кептик көндүмдөр** – Сүйлөшүүнү баштайт, улантат жана бтүрөт; – куттуктоо, каалоо-тилектерди билдирет жана аларга жооп берет; – сылык кайра сурап, макул/макул эместигин билдирет; – маалыматты сурайт жана айтып берет (ким? Эмне? Кантип? Кайда? Качан? Ким тарабынан? Эмне үчүн?), суроочунун позициясынан жооп берүүчүнүн позициясына өтүп; – сураныч менен кайрылып, аны аткарууга даярдыгын/баш тартуусун билдирет; – кеңеш берет жана кабыл алат/албайт; – аракетке/өз ара аракеттенүүгө чакырат жана катышууга макул/макул эместигин билдирет; – өз көз карашын билдирет, өнөктөш менен макул/макул эместигин, күмөндүгүн, сезимдерин, эмоцияларын (кубаныч, кайгы) билдирет; – сүрөттөө, баяндоо жана билдирүү, ошондой эле эмоционалдык жана баалоочулук сыяктуу коммуникативдик сүйлөө түрлөрүн колдонуп, фактылар жана окуялар жөнүндө кыскача айта алат; – текстке таянып, анын негизги идеясын жеткирет; – багынычсыз жана багынычтуу татаал сүйлөмдөр менен окуган/уккан текстке байланыштуу билдирүү жасайт (22 же андан көп сүйлөө сөздөрү). ***Жазуу көндүмдөрү*** – жеке кат жазат (110-130 же андан коп сөз), адресаттан анын жашоосу, иштери тууралуу сурайт, өзү жөнүндө да кабарлайт, ыраазычылыгын, өтүнүчүн билдирет; – өзү жөнүндө, белгилүү адамдар жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы, өткөн жана келечектеги окуялар жана окуп жаткан өлкө жөнүндө кыска тексттерди жазат (110-130же андан коп); – баяндама эссе, сүрөттөмө эссе жазат.
10-класс	***Угуу көндүмдөрү*** – Чет тилдеги тексттерди (2,5 минута) угуп кабыл алат; – ар кандай тереңдиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт (2,5 минута); – оозеки тексттин мазмунун билдирүүнүн башталышы боюнча болжолдойт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт; – негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт;

	– түшүнүү үчүн маанисиз болгон бейтааныш тил материалдарын этибарга албайт. ***Окуу көндүмдөрү*** – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (карап/издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот; – ар кандай окуу түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (4300-450 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – тексттен негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (400 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу); – окулган материал боюнча өз пикирин билдирет. ***Карап/издеп окуу*** – окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт.
	Кептик көндүмдөр – сүйлөшүүнү баштайт, улантат жана бүтүрөт; – куттуктоо, каалоо-тилектерди билдирет жана аларга жооп берет; – сылык кайра сурап, макул/макул эместигин билдирет; – маалыматты сурайт жана айтып берет (ким? Эмне? Кантип? Кайда? Качан? Ким тарабынан? Эмне үчүн?), суроочунун позициясынан жооп берүүчүнүн позициясына өтүп; – сураныч менен кайрылып аны аткарууга даярдыгын/баш тартуусун билдире;. – кеңеш берет жана кабыл алат/албайт; – аракетке/өз ара аракеттенүүгө чакырат жана катышууга макул\макул эместигин билдире;. – өз көз карашын билдирет, өнөктөш менен макул/макул эместигин, күмөндүгүн, сезимдерин, эмоцияларын (кубаныч, кайгы) билдирет; – сүрөттөө, баяндоо жана билдирүү, ошондой эле эмоционалдык жана баалоочулук сыяктуу коммуникативдик сүйлөө түрлөрүн колдонуп, фактылар жана окуялар жөнүндө кыскача айта алат; – текстке таянып анын негизги идеясын жеткирет;

	– багынычсыз жана багынычтуу татаал сүйлөмдөр менен окуган / уккан текстке байланыштуу билдирүү жасайт (20 кеп сөздөрү). ***Жазуу көндүмдөрү*** – жеке кат жазат (140-160 сөз), адресаттан анын жашоосу, иштери тууралуу сурайт, өзү жөнүндө да кабарлайт, ыраазычылыгын, өтүнүчүн билдирет; – өзү жөнүндө, белгилүү адамдар жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы, өткөн жана келечектеги окуялар жана окуп жаткан өлкө жөнүндө кыска тексттерди жазат (140-160 сөз); – баяндама эссе, сүрөттөмө эссе, аргументация эссе жазат.
11-класс	***Угуу көндүмдөрү*** – Чет тилдеги тексттерди (2,5 минута) угуп кабыл алат; – ар кандай тереңдиктеги татаал эмес тексттерди коммуникативдик тапшырмага жана тексттин функционалдык түрүнө жараша (негизги мазмунун түшүнүү, текстти тандап түшүнүү жана толук түшүнүү менен) түшүнөт (2,5 минута); – оозеки тексттин мазмунун билдирүүнүн башталышы боюнча болжолдойт; – текстти угуп негизги ойду баса белгилейт; – негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – керектүү маалыматты тандап прагматикалык мүнөздөгү билдирүүлөрдөгү тилдин божомолуна, контекстине таянуу менен тандап түшүнөт; – түшүнүү үчүн маанисиз болгон бейтааныш тил материалдарын этибарга албайт. ***Окуу көндүмдөрү*** – тексттердин мазмунуна карата ар кандай тереңдиктеги тексттерди окуйт жана түшүнөт (окуу түрүнө жараша); – негизги мазмунун түшүнөт (таанышып окуу); – текстти толук түшүнөт (изилдеп окуу); – керектүү же кызыккан маалыматты түшүнөт (карап/издеп окуу); – окуу түрүнө карабастан эки тилдүү сөздүктү колдонот; – ар кандай окуу түрлөрүн колдонот. ***Таанышып окуу*** (500-600 сөз) – теманы, тексттин мазмунун аталышы боюнча аныктайт; – негизги ойду баса белгилейт; – тексттен негизги фактыларды тандап, башкаларын калтырат; – тексттин негизги фактыларынын логикалык ырааттуулугун белгилейт. ***Изилдеп окуу*** (450 сөз) – тексттин мазмунун аны маалыматтык кайра иштетүүнүн негизинде толук жана так түшүнөт (тилдик божомол, сөз түзүү анализи, эки тилдүү сөздүктү колдонуу);

	– окулган материал боюнча өз пикирин билдирет. ***Карап/издеп окуу*** – окуучулар үчүн зарыл болгон же алар кызыккан маалыматты тандайт. ***Кептик көндүмдөр*** – сүйлөшүүнү баштайт, улантат жана бутүрөт; – куттуктоо, каалоо-тилектерди билдирет жана аларга жооп берет; – сылык кайра сурап, макул/макул эместигин билдирет; – маалыматты сурайт жана айтып берет (ким? Эмне? Кантип? Кайда? Качан? Ким тарабынан? Эмне үчүн?), суроочунун позициясынан жооп берүүчүнүн позициясына өтүп; – сураныч мене кайрылып аны аткарууга даярдыгын/баш тартуусун билдирет; – кеңеш берет жана кабыл алат/албайт; – аракетке/өз ара аракеттенүүгө чакырат жана катышууга макул\макул эместигин билдире;. – өз көз карашын билдирет, өнөктөш менен макул/макул эместигин, күмөндүгүн, сезимдерин, эмоцияларын (кубаныч, кайгы) билдирет; – сүрөттөө, баяндоо жана билдирүү, ошондой эле эмоционалдык жана баалоочулук сыяктуу коммуникативдик сүйлөө түрлөрүн колдонуп, фактылар жана окуялар жөнүндө кыскача айта алат; – текстке таянып анын негизги идеясын жеткирет; – багынычсыз жана багынычтуу татаал сүйлөмдөр менен окуган / уккан текстке байланыштуу билдирүү жасайт (20-25 кеп сөздөрү). ***Жазуу көндүмдөрү*** – жеке кат жазат (140-160 же андан көп сөз), адресаттан анын жашоосу, иштери тууралуу сурайт, өзү жөнүндө да кабарлайт, ыраазычылыгын, өтүнүчүн билдирет; – өзү жөнүндө, белгилүү адамдар жөнүндө, курчап турган дүйнө, азыркы, өткөн жана келечектеги окуялар жана окуп жаткан өлкө жөнүндө кыска тексттерди жазат (140-160же андан көп сөз). – баяндама эссе, сүрөттөмө эссе, аргументация эссе жазат.

7-таблица. – Социо-маданий компетенттүүлүк

5-6-класстар	– тилин үйрөнүп жаткан өлкөлөрүнүн улуттук-маданий өзгөчөлүктөрү жөнүндө түшүнүккө ээ; – кептик жана кептик эмес жүрүм-турум эрежелерин билет, ыраазычылык билдирет, сылык учурашат жана коштошот; – кептик жүрүм-турумун ошол билимге ылайык ишке ашыра алат; – англис тилдүү өлкөлөрдүн балдар фольклору менен тааныш.
7-9-класстар	– тилин үйрөнүп жаткан өлкөлөрүнүн улуттук-маданий өзгөчөлүктөрү менен таанышат;

	– кептик жана кептик эмес жүрүм-турум эрежелерин билет; – бул билимге ылайык сүйлөө жүрүм-турумун ишке ашырууну билет; – өз өлкөсүнүн жана дүйнө элдеринин маданий баалуулуктары менен таанышат.
10-11-класстар	– англис тилдүү өлкөлөрдүн улуттук-маданий өзгөчөлүктөрүнө ылайык кептик жүрүм-турумун ишке ашыра алат; – типтүү баарлашуу кырдаалдарында кептик жана кептик эмес жүрүм-турум эрежелерин сактайт; – коомдун социалдык жана маданий турмушунда толеранттуу жүрүм-турумдун негизи катары маданий көп түрдүүлүктүн баалуулуктарын тааныйт жана кабыл алат; – англис тилдүү өлкөлөрдүн көркөм адабияты менен тааныш; – өз маданиятын өз өлкөсүнүн жана дүйнө элинин маданий баалуулуктары менен байланыштырат.

Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары

Орто мектепте чет тили сабактарында окуучулардын жетишкендиктерин баалоо максаттары (күтүлгөн натыйжалар), окутуу ыкмалары жана формалары менен тыгыз байланышта. Баалоонун максаты - окутуунун иш жүзүндөгү натыйжаларынын күтүлгөндөргө дал келишин аныктоо. Окуучулардын окуу иш-аракеттерин баалоодо мугалим тандалган методдорго жана окутуу формаларына ылайык ар кандай баалоо ыкмаларын колдонот.

Баалоо тутумун иштеп чыгууда мугалим негизги принциптерди жетекчиликке алышы керек:

Маанилүүлүк – окуучулардын эң маанилүү окуу натыйжаларын жана иш-аракеттерин баалоого көңүл буруу.

Адекваттуулук – окутуунун максаттарына жана натыйжаларына билимдерди, көндүмдөрдү, билгиликтерди, баалуулуктарды, компетенттүүлүктү баалоону көзөмөлдөө.

Объективдүүлүк – бул принцип бардык окуучулардан окшош шарттарда бир эле сыноодон өтүүнү талап кылат. Маалыматтарды иштеп чыгуунун объективдүүлүгү мугалимге да, бардык окуучуларга да белгилүү болгон так баалоо критерийлеринин болушун карайт.

Ишенимдүүлүк – педагогикалык өлчөөнүн тактык даражасы. Эгерде бир эле белгини кайталап өлчөө бирдей натыйжаларды берсе, баалоо ыкмасы ишенимдүү деп эсептелет.

Ачык-айкындык – баалоо критерийлери жана формалары баалоо процедурасынан мурун окуучуларга түшүнүктүү, так баяндалып, белгилүү болушу керек. Окуучулар баалоо критерийлерин иштеп чыгууга катышат.

Ыкластуулук – окуучулардын катасын эмес, жетишкендиктерин баалоо, критерийлеринин оң формулировкаланганын билдирет (*3 тапшырма аткарды, 5 сөз жазды*); терс формулировканы алып салуу *(мүмкүн эмес, жасай албайт, 5 ката кетирген ж.б.)*. Маанилүү контролдоо жана баалоо окутуунун натыйжалуулугун изилдөөнүн ар кандай процедураларын жана ыкмаларын колдонууну (анын ичинде майыптыгы бар балдар үчүн адаптациялоону) камтыйт, бардык окуучуларга өз натыйжаларын ар кандай жолдор менен көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн берет.

Баалоонун түрлөрү

Окуучулардын билим алуу жетишкендиктерин өлчөө үчүн баалоонун үч түрү колдонулат: диагностикалык, формативдик, суммативдик/жыйынтыктоочу.

Диагностикалык баалоо

Прогрессти баалоо үчүн мугалим окуу жылында окуучунун компетенттүүлүгүнүн калыптанышынын баштапкы деңгээлин жетишилген натыйжалар менен салыштырат. Диагностикалык баалоонун натыйжалары кыскача баяндалып жазылат жана мугалим үчүн окуу тапшырмаларын жана окуучу үчүн окуу тапшырмаларын белгилөө менен окуу процессин өзгөртүүгө жана өркүндөтүүгө негиз болот.

Формативдик баалоо

Формативдик баалоонун максаттары – окуучулардын материалды өздөштүрүүсүнүн ийгилигин жана жеке өзгөчөлүктөрүн аныктоо, ошондой эле окуучуларга ийгиликке жетүү үчүн сунуштарды иштеп чыгуу. Формативдик баалоону мугалим окутууну өз убагында жөндөө, пландаштырууга өзгөртүүлөрдү киргизүү үчүн жана окуучу аткарган ишинин сапатын жакшыртуу үчүн колдонот. Окуучунун жөндөмдүүлүгүнүн деңгээли эмес, анын аткарган конкреттүү иши бааланат.

Окутуунун орто аралык натыйжаларын баалоодо окуучулардын өзгөчөлүктөрү эске алынат (иштин темпи, теманы өздөштүрүү ыкмалары ж.б.), окуучулардын жетишкендиктерине жана прогрессине көңүл бурулат. Окуучунун прогресси билим берүү чөйрөсүндө белгилүү бир окуу

натыйжаларына жетишүү катары аныкталат. Формативдик баалоодо окуучулар өз алдынча окуу процессине активдүү катышат, педагог конструктивдүү жооп кайтарууну камсыз кылат, окуучулар өз билимдерин өз алдынча баалашат.

Суммативдик баалоо

Окуучуларды жыйынтыктоочу баалоо билим берүүнүн ар бир баскычы боюнча пландаштырылган натыйжаларга окуучунун жетишүү даражасын аныктоо үчүн кызмат кылат жана учурдагы, аралык жана жыйынтыктоочу баалардан турат:

- Жекече аткарылган тапшырмаларды учурдагы баалоосу баалоо нормаларына (туура чечимдердин саны, кетирилген каталардын саны, каттоо эрежелерин сактоо ж.б.) жана мугалим тарабынан коюлган жеке иштерди аткаруунун критерийлерине жараша жүргүзүлөт. Мугалим окуу материалын иштеп чыгууда окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүнө жараша учурдагы баалоону жүргүзөт.
- Аралык баалоо предметтик куррикулумда аныкталган иштердин түрлөрүнүн негизинде жүргүзүлөт:
  - жазуу иштери/булак менен иштөө;
  - оозеки жооп/презентация;
  - долбоор, изилдөө иштери, иштин атайын түрлөрү;
  - портфолио (жетишкендиктер папкасы).

Иштин бардык түрлөрү баалоо критерийлеринин негизинде бааланат, милдеттүү болуп саналат жана баалоо планын түзүүдө мугалим тарабынан алдын ала пландаштырылат.

Жыйынтыктоочу баалоо

Жыйынтыктоочу баалоо мектеп календарына (чейрек, жарым жыл, окуу жылы) ылайык жүргүзүлөт жана колдонуудагы ченемдерге жана баалоонун иштелип чыккан критерийлерине ылайык жазуу жүзүндө аткарылат.

Баалоонун типтери

Билим берүү системасында педагогикалык баалоонун эки түрү колдонулат, алардын милдеттери ар башка: ченемдик жана критерийлик.

Ченемдик баалоо – айрым окуучулардын билимин даярдык деңгээлине карата аткарылат. Мисалы, окуучу мүнөтүнө канча сөз окуйт, диктантта канча сөз туура жазат ж.б. Анын максаты – баа коюу үчүн эмес, дифференцияланган мамилени камсыз кылуу максатында окуу процессин куруу жана топторду түзүү үчүн окуучу кайсы топко кирерин түшүнүү үчүн айрым окуучулардын ортосунда билимди практикалык салыштырууну жүргүзүү.

Критериалдык баалоо – окуучулардын жеке билимин баалоо белгиленген стандарттарга карата жүргүзүлөт. Анын максаты белгиленген стандарттарга карата айрым окуучулардын же топтордун жыйынтыктарын сүрөттөп берүү болуп саналат.

Критерийлер ачык-айкын жана өтө так болушу керек, ал эми индикаторлор окуучулардын, анын ичинде өзгөчө билимге муктаж студенттердин/мүмкүнчүлүгүнүн ар кандай түрлөрү бар балдардын даярдыгынын ар кандай деңгээлин жана мүмкүнчүлүктөрүн эске алышы керек. Мугалим окуу материалын өздөштүрүүдө окуучулардын жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен сунушталган критерийлерди ылайыкташтырууга укуктуу.

Баалоонун бул эки түрү бири-бирин жокко чыгарбайт, педагогикалык практика ченемдик да, критериалдык да баалоого муктаж. Мугалим баалоонун кайсы түрүн колдонушу керектигин аныктоо үчүн, баалоо максатына кайрылышы керек. Эгерде ар бир окуучу окуу материалынын маанилүү бөлүгүн өздөштүргөнүн же өздөштүрбөгөнүн аныктоо зарыл болсо, анда бул учурда критериалдык баалоонун түрүн колдонуу зарыл. Эгерде предмет боюнча мектептик олимпиадага

катышуу үчүн бир класстан бир нече окуучуну тандап алуу зарыл болсо, анда баалоонун ченемдик түрү зарыл экендиги талашсыз.

Өзгөчө билим берүү муктаждыктары бар окуучулардын жетишкендиктерин репродуктивдүү, продуктивдүү, чыгармачыл деңгээлдерге ылайык баалоого болот. Окуучуларга алардын муктаждыктарына жана мүмкүнчүлүктөрүнө жараша баалоонун ар кандай формаларын сунуштоого болот: сүрөт үстүндө иштөө, карточкалар менен иштөө, схеманын негизинде оозеки жооп берүү, сүйлөө таянычтары менен жазуу жүзүндөгү жооп ж.б.

Баалоо формалары

1. ***Окуу***

Окуу үчүн талап кылынган тексттин татаалдыгы чет тилин үйрөнүү деңгээлине жараша болот. Мисалы, 5-класстын окуучуларына окууга сунушталган текст 9-класстын окуучуларына сунушталган тексттен татаалдыгы боюнча абдан айырмаланат. Окулган нерсенин негизги мазмунун түшүнүү менен окуу (таанышып окуу).

Эгерде окуучу оригиналдуу (адаптацияланбаган) тексттин негизги мазмунун түшүнсө, негизги ойду бөлүп көрсөтсө, негизги фактыларды аныктай алса, контексттен тааныш эмес сөздөрдүн маанисин сөз түзүү элементтери боюнча же эне тилине окшоштугу боюнча аныктаса “5” деген баа коюлат. Окуучунун чет тилдеги текстти окуу ылдамдыгы эне тилинде окуганга салыштырмалуу жай болушу мүмкүн.

Эгерде окуучу оригиналдуу тексттин мазмунун түшүнсө, негизги ойду бөлүп көрсөтсө, жеке фактыларды аныктай алса, ага «4» деген баа коюлат. Бирок анын лингвистикалык божомолу жетишээрлик өнүкпөгөн, кээ бир бейтааныш сөздөрдү түшүнүү кыйынга турат, сөздүккө көбүрөөк кайрылууга аргасыз болот, окуу темпи жай.

«3» деген баа окуганынын негизги мазмунун толук түшүнбөгөн, тексттеги аз гана фактыларды бөлүп көрсөтө алган, лингвистикалык божомолу такыр өнүкпөгөн окуучуга коюлат.

Окуучу тексттин мазмунун туура эмес түшүнсө, айрым фактыларды издөөдө текстте ориентацияланбаса, бейтааныш лексиканы семантизациялоону билбесе, «2» деген баа коюлат. Мазмунду толук түшүнүү менен окуу (изилдеп окуу).

Окуучу жөнөкөй оригиналдуу текстти (публицистикалык, илимий-популярдуу, нускама же туристтик китепчеден үзүндү) толук түшүнгөндө «5» деген баа коюлат. Ошол эле учурда ал окулуп жаткан нерсени түшүнүүгө багытталган бардык белгилүү ыкмаларды колдонгон (семантикалык божомол, анализ).

Окуучу текстти толук түшүнүп, бирок сөздүккө кайра-кайра кайрылса, «4» деген баа коюлат. Окуучу текстти толук түшүнбөсө, аны семантикалык иштетүү ыкмаларын билбесе «3» деген баа коюлат. Окуучу текстти түшүнбөй калган учурда «2» деген баа коюлат. Ал сөздүктөн тааныш эмес сөздөрдү араң табат. Кызыктуу же керектүү маалыматты табуу менен окуу (карап/издеп окуу). Эгерде окуучу жөнөкөй оригиналдуу текстти (мисалы, поезддердин жүгүртмөлөрүн, менюларын, телепрограммаларын) же бир нече чакан тексттерди тез карап чыгып, издеген маалыматты туура тандай алса, ага "5" деген баа коюлат.

Окуучу текстти жетишерлик тез карап чыкканда, бирок ошол эле учурда ал берилген маалыматтын 2/3 бөлүгүн гана тапса, ага"4" деген баа берилет. Эгерде окуучу берилген тексттен (тексттерден) берилген маалыматтын болжол менен 1/3 бөлүгүн тапса, "3" деген баа коюлат.
«2» деген баа окуучу текстте иш жүзүндө ориентацияланбаса коюлат.

2. ***Кепти угуп түшүнүү***

Үндүү тексттерди угуп түшүнүүдө негизги милдети окуучуга берилген маалыматты таап алуу болуп саналат. Негизги фактыларды түшүнгөн, өзүнчө, маанилүү маалыматты (мисалы, контекст боюнча тааныш эмес сөздөрдөн, аба ырайында, кулактандырууларда, радио жана

телеберүүлөрдө) бөлүп ала алган, контексттеги кээ бир тааныш эмес сөздөрдүн маанисин болжолдоп, берилген маселени чечүү үчүн маалыматты колдоно алган (мисалы, тигил же бул радио уктуруу) окуучуга «5» деген баа коюлат.

Негизги фактылардын баарын эмес түшүнгөн окуучуга «4» деген баа коюлат. Коммуникативдик тапшырманы чечүүдө ал маалыматтын 2/3 бөлүгүн гана колдоно алган.

«3» деген баа окуучу тексттин 50%ын гана түшүнгөнүн көрсөтөт. Кээ бир фактыларды туура эмес түшүнгөн. Ал өзүнө жүктөлгөн коммуникативдик милдетти толук чече алган жок. Эгерде окуучу негизги тексттин жарымынан азын түшүнсө, ага "2" деген баа коюлат. Ал өзүнө жүктөлгөн кеп милдетти чече алган жок.

3. Сүйлөө

Чыныгы жашоодо сүйлөө коммуникациянын эки формасында пайда болот: сыпаттоо же окуя сыяктуу ырааттуу билдирүүлөр түрүндө жана өнөктөш менен баарлашууга катышуу түрүндө. Ырааттуу билдирүүлөрдү же окуучулардын сүйлөшүүгө катышуусун баалоодо көптөгөн мугалимдер лексикалык жана грамматикалык каталарга көңүл бурушат жана бул каталардын санына жараша гана бааларды коюшат. Мындай мамилени туура деп айтуу кыйын.

Окуянын же сүрөттөмөнүн маанилүү көрсөткүчтөрү болуп темага ылайыктуулугу, баяндоонун толуктугу, тилдик каражаттардын ар түрдүүлүгү саналат. Ал эми баарлашуу учурунда – өнөктөштү түшүнүү, өнөктөштүн айткандарына туура жооп берүү, алардын айткандарынын ар түрдүүлүгү. Каталар ар кандай болот. Алардын айрымдары байланышты бузат, б.а. түшүнбөстүккө алып келет. Башкалары норманын бузулушун күбөлөндүрүшсө да, түшүнүүнү бузбайт. Акыркыларды эскертүүлөр катары кароого болот. Ушуга байланыштуу сүйлөө чеберчилигин баалоонун негизги критерийлери: темага ылайыктуулугу, айтылышынын жетишээрлик көлөмү, тилдик каражаттардын ар түрдүүлүгү жана башкалар каралышы керек жана кошумча критерий катары каталарды кароо максатка ылайыктуу.

Аңгеме, сүрөттөмө түрүндөгү билдирүүлөр. Эгерде жалпысынан окуучу коюлган кеп милдеттерди аткара алса, ага «5» деген баа коюлат. Анын билдирүүсү логикалык жактан ырааттуу болгон. Тилдик каражаттар туура колдонулган, баарлашууну үзгүлтүккө учураткан каталар дээрлик болгон эмес же анча деле маанилүү эмес. Билдирүүнүн көлөмү ошол окуу жылы үчүн программада белгиленгенге туура келген. Сүйлөө жеңилдиги жана бир топ туура айтылышы байкалды. Окуучунун сүйлөгөн сөзү эмоционалдуу болуп, анда айрым фактыларды (жеке маалыматты) берүү гана эмес, ошондой эле алардын өз пикирин билдирүүсүнө баа берүү элементтери да камтылган. Сүйлөгөнү эркин.

Эгерде окуучу жалпысынан коюлган сүйлөө тапшырмаларын аткарса, ага «4» деген баа коюлат. Анын сүйлөгөн сөзү байланышкан жана ырааттуу болду. Туура колдонулган тил куралдарынын жетишерлик чоң көлөмү колдонулган. Бирок байланышты бузган айрым каталар кетирилген. Сүйлөгөнү эркин. Эне тилдин күчтүү таасиринен жапа чеккен айтылыш белгиленген. Сөз абдан эмоционалдуу болду. Баалоо элементтери орун алды, бирок билдирүүдө көбүрөөк маалымат камтылган жана конкреттүү фактылар чагылдырылган.

Эгерде окуучу коюлган кептин тапшырмасын негизинен чече алса, бирок тилдик каражаттардын диапазону чектелүү болсо, баяндын көлөмү нормага жетпей калса «3» деген баа коюлат. Окуучу тил каталарын кетирген. Кээ бир жерлерде билдирүүлөрдүн ырааттуулугу бузулган. Баа берүү жана өз пикирин билдирүү элементтери дээрлик болгон эмес. Сөз эмоционалдуу болгон эмес. Эркин сүйлөө жок.

Эгерде окуучу коммуникативдик тапшырманы жарым-жартылай гана чече алса, ага «2» деген баа коюлат. Билдирүүнүн көлөмү аз болгон (программанын талаптарына жооп берген

эмес). Сөз байлыгы чектелүү болгон. Өзүн-өзү баалоо элементтери жок болгон. Окуучу тил жана фонетика каталары сыяктуу көп сандаган каталарды кетирген. Көптөгөн каталар байланышты үзгүлтүккө учуратты, натыйжада сөз өнөктөштөрүнүн ортосунда түшүнбөстүк пайда болду.

Сүйлөшүүгө катышуу

Сүйлөөнүн бул түрүн баалоодо эң маанилүү критерий, ошондой эле байланышкан билдирүүлөрдү баалоодо кептин сапаты жана сүйлөө тапшырмасын аткаруу жөндөмү, б.а. өнөктөштү түшүнүү жана анын эскертүүлөрүнө туура жооп берүү, белгилүү бир тема боюнча сүйлөшүүнү улантуу болот. Бул учурда колдонулуучу тилдик каражаттардын диапазону окуучуга берилет.

Тилдик каражаттарды туура колдонуп, сүйлөө тапшырмасын чече алган окуучуга «5» деген баа коюлат. Диалогдун жүрүшүндө ал репликаларды билгичтик менен колдонгон, сүйлөшүүдө байланышты бузган каталар болгон эмес.

Сүйлөө тапшырмасын чечкен окуучуга «4» деген баа коюлат, бирок диалог учурунда айтылган сөздөр бир аз дал келбей калган. Керектүү маанини туюндуруучу каражаттарды издөөгө байланыштуу кепте тыныгуулар болгон. Байланышты бузган каталар дээрлик болгон жок. Эгерде окуучу сүйлөө тапшырмасын толук чечпесе, өнөктөштүн кээ бир эскертүүлөрү ага кыйынчылык жаратса, ага «3» деген баа коюлат. Оозеки сүйлөшүүгө тоскоол болгон тыныгуулар болду. Эгерде окуучу сүйлөө ишмердүүлүгүнүн тапшырмасын чече албаса, ага «2» деген баа коюлат. Аны суйлөөгө түрткү болгон өнөктөштүн айткандарына жооп берүү кыйын болду. Сүйлөшүү болгон жок.

4. *Жазуу*

Билим берүү натыйжалары:

- грамматикалык жана стилистикалык нормаларды жана композициялык жасалгалоо эрежелерин сактоо менен уккан же окуган тексттин (ар кандай түрдөгү айтымдар) мазмунун жазуу жүзүндө берүү;
- окуучу үчүн негизги материал болуп берилген суроолордо болгон сөз формаларын, синтаксистик түзүлүштөрдү, сөздөрдүн тартибин тиешелүүлүгүнө жараша өзгөртүү менен суроолорго жооп берүү;
- жеке каттарды, куттуктоолорду, телеграммаларга кыска билдирүүлөрдү жазуу;
- иш кагаздарын жүргүзүү (арыздарды, тилкаттарды, кызматтык каттарды, өмур баянын, аларды тариздөө эрежелерин сактоо менен жазуу);
- окуялар, таасирлер жөнүндө жеткиликтүү маалыматты жеткирүү;
- өз көз карашын далилдөө, негиздөө;
- эссе жазуу - окууну активдештирүүнүн ар кандай каражаттарына негизделген жана аларсыз ар кандай типтеги миниатюралар (сүрөттөө, баяндоо, ой жүгүртүү);
- конспекттерди, тезистерди, кыскача аннотацияларды түзүү.

Диктант

«5» деген баа кылдаттык менен аткарылган, 2ден ашык эмес (бирок 1ден көп эмес орфографиялык же жалпы кептик) ката кетирилген иш үчүн коюлат.

«4» деген баа 4төн ашык эмес (бирок 2ден көп эмес жалпы кептик же орфографиялык) ката кетирилген иш үчүн коюлат.

«3» деген баа 10дон ашык эмес (бирок 7ден ашык эмес жалпы кептик же орфографиялык) ката кетирилген иш үчүн коюлат.

«2» деген баа 15тен ашык эмес (11ге жакын жалпы кептик же орфографиялык) ката кетирилген иш үчүн коюлат.

Изложение

Окулган же уккан тексттин мазмуну толук жана так берилген, ырааттуу текстти куруунун бардык нормалары сакталган, ар кандай синтаксистик конструкциялар колдонулган, ылайыктуу түрдө түзүлгөн, грамматикалык жана стилистикалык эрежелер менен 2ден ашык эмес ката кетирилген (анын ичинде 1 жалпы кептик) иш үчүн «5» деген баа коюлат.

Берилген тексттин мазмуну жетиштүү түрдө толук жана туура баяндалган иш үчүн «4» деген баа коюлат. Байланыш текстти түзүүнүн негизги эрежелери сакталат. Грамматикалык жана стилистикалык нормалар, бирок жазма тилди билүүнүн кээ бир көрсөткүчтөрү боюнча эң жогорку баа менен дал келбестиктер бар (баяндоонун толуктугу жана тактыгы жетишсиз). Тексттин тилдик ырааттуулугунун эрежелери бардык жерде сактала бербейт. 3-5 ката кетирилген, бирок 2ден көп эмес жалпы кептик).

Тексттин негизги мазмунун белгилеген, чет тилинде текстти куруунун нормаларын олуттуу бузууларсыз ойду айтууга жөндөмдүүлүгү табылган, 6-9 ката, анын ичинде 6дан көп эмес жалпы кептик болгон ишке «3» деген баа коюлат.

Конструкцияларды куруунун грамматикалык жана стилистикалык каталары табылган (10-13 ката менен 10 жалпы кептик катасы) ишке «2» деген баа коюлат.

Кичи эссе жана каттар

Ой-пикирлери логикалык жана жанрдын талаптарына ылайык берилген, ырааттуу текст куруунун бардык нормалары сакталган, түрдүү синтаксистик конструкциялар колдонулган, грамматикалык жана стилистикалык эрежелерге ылайык түзүлгөн, 2ден ашык эмес ката кетирилген (анын ичинде 1 жалпы кептик) ишке «5» деген баа коюлат.

Ойлору логикалык жактан берилген, бирок жанрдын талаптарынан четтөөлөргө жол берилген чыгармага «4» деген баа коюлат. Байланыш текстти куруунун негизги эрежелери, грамматикалык жана стилистикалык нормалар сакталган, бирок жазуу тилин билүүнүн кээ бир көрсөткүчтөрү боюнча эң жогорку баа менен дал келбестиктер бар (баяндоонун толуктугу жана тактыгы жетишсиз. Тексттин лингвистикалык байланыш эрежелери бардык жерде эмес сакталган. 3-5 ката кетирилген, бирок 2ден ашык эмес жалпы кептик).

Чет тилинде текстти куруунун нормаларын одоно бузуусуз ойду айтуу жөндөмдүүлүгү табылган, 6-9 ката, анын ичинде 6дан көп эмес жалпы кептик катасы бар болгон ишке "3" деген баа коюлат. Конструкцияларды куруунун грамматикалык жана стилистикалык каталары табылган (10-13 ката менен 10 жалпы кептик катасы) иш үчүн «2» деген баа коюлат.

4-БӨЛҮМ. ОКУУ ПРОЦЕСИН УЮШТУРУУГА ТАЛАПТАР

4.1 Окутуунун методикасына коюлган негизги талаптар

Мугалим предметтин өзгөчөлүктөрүнө, ушул стандартта берилген билим берүүнүн конкреттүү натыйжаларына жана окуучулардын керектөөлөрүнө негизделген окутуу ыкмаларын жана формаларын колдонот.

Чет тилин окутуунун өзгөчөлүгү окуучулардын баарлашуусуна, когнитивдик жөндөмдүүлүктөрүн, дүйнөгө болгон көз карашын жана өз алдынчалыгын өнүктүрүүгө түрткү берүүчү окуу чөйрөсүн түзүү болуп саналат, бул ар бир адамдын, анын ичинде өзгөчө билимге муктаж окуучулардын/балдардын мүмкүнчүлүктөрүн эске алууга мүмкүндүк берет (билим берүүнүн инклюзивдик принцибине ылайык ар кандай майыптуулугу бар балдар).

Заманбап психологиялык-педагогикалык илим билим берүү мотивациясын калыптандыруунун негизги ыкмаларынын ичинен төмөнкүдөй аракеттерди бөлүп көрсөтөт:

- сабактын максаттарын биргелешип коюу жана окуучулардын тажрыйбасына таянуу;

- окуучулар бири-бири менен өз ара аракеттенүүчү, бири-бирин үйрөткөн жана балаган сыйлуу интерактивдүү чөйрөнү түзүү;
- окуучулардын жеке жөндөмдүүлүктөрүн эске алуу менен окутуунун натыйжаларын жолдорун сунуштоо,
- визуализация, кеп таянычтары, тапшырмаларды аткаруу мисалдары ж. б.,
- тарбиялык иштерди уюштуруунун топтук жана жеке формаларын колдонуу,
- оюн технологияларын, чоң шрифт, сүрөттөрү менен карточкаларды колдонуу,
- маалыматтык жана көмөкчү технологияларды колдонуу,
- изилдөөлөрдү, долбоорлорду жүргүзүү;
- викторина, саякат түрүндөгү сабактар,
- реалдуу байланыш кырдаалын түзүү,
- окуучулардын жетишкендиктерин объективдүү баалоону жүргүзүү.

Окуучуларды баарлашууга тартуу интерактивдүү окутуунун негизинде ишке ашат, бул билим берүү процессин өзгөчө уюштурууну жана окутуу шарттарын түзүүнү талап кылат, мында окуучулар сабакта башка окуучулар жана педагог менен өз ара аракеттенүү процессинде тил системасына ээ болушат, маданий билимдерге ээ болушат, өздүк инсандыкты калыптандырышат, өз таланттарын билишет, предметтик жана негизги компетенттүүлүктөрдү өздөштүрүүдө өнүгүүнүн өздүк траекториясын түзүшөт.

Интерактивдүү окутуу кызматташтыктын, достуктун, көп тараптуу баарлашуунун атмосферасын түзүү, баарлашууга бардык катышуучуларды тартуу (инклюзив), ошондой эле окууга мотивацияны жогорулатуучу жана таанып-билүүчү активдүүлүктү стимулдаштыруучу ыкмаларды колдонуу аркылуу уюштурулат.

Сунуш кылынган методдордун классификациясы предметтик жана негизги компетенциялардын калыптанышын камсыз кылган окуучулардын окуу-таануу иш-аракетинин мүнөзүнө негизделет.

– окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган ыкмалар;
– жазуу көндүмдөрүн өнүктүрүү ыкмалары;
- салыштыруу ыкмалары;
- окуучулардын илимий ишинин ыкмалары;
- биргелешкен окутуу ыкмалары.

1. **Окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган ыкмалар.** Бул методдор тексттер менен иштөөдө жаңы ыкмаларды белгилейт жана бардык окуучуларды окуу процессине тартууга, изилденип жаткан темага болгон кызыгууну арттырууга, акыл-эс ишмердүүлүгүн активдештирүүгө жардам берет. Алар: INSERT, схемалар, жуптап окуу, Билем/Билгим келет/Билдим, аралаш логикалык чынжырлар ж.б.у.с.
2. **Жазуу көндүмдөрүн өнүктүрүү ыкмалары.** Өз алдынча текст түзүү боюнча ар кандай иштердин түрлөрү окуучулардын мазмунун тереңирээк түшүнүүсүн өнүктүрөт, аларды байкагыч кылат, өз көз карашын табууга жардам берет, өз ойлорун жана тажрыйбасын сыйлоону өстүрөт. Жазуу иштери: RACE, Sinkwine, куттуктоолор, каттар ж.б.у.с.
3. **Салыштыруу ыкмалары.** Бул ыкмалар маалыматты классификациялоого, баалоого жана системалаштырууга мүмкүндүк берет. Графикалык органайзерлерди колдонуу (диаграммалар, графиктер, тегерекчелер, таблицалар) изилденүүчү предметтердин окшоштуктарын жана айырмачылыктарын визуалдык түрдө көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Аларга төмөнкүлөр кирет: Венн диаграммасы, кластер ж.б.
4. **Окуучулардын илимий ишинин методдору.** Бул методдор тилдик материалды чыгармачылык менен колдонууга, чет тили сабактарын изилдөөгө айландырууга мүмкүндүк берет: көйгөйдү айтуу, чечүү жолдорун аныктоо, иш-аракеттердин ыкмаларын тандоо, күтүлгөн натыйжаларды формулировкалоо, реалдуу натыйжаларды көрсөтүү жана өзүн-өзү талдоо. Аларга төмөнкүлөр кирет: долбоор ыкмасы, маалымат алуу жана чогултуу ыкмасы, интервью, портфолио ж.б.
5. **Биргелешкен окутуу ыкмалары.** Топтук иш билим берүүнүн биринчи баскычтарында гана эмес, андан кийинки тарбия иштеринде да оң роль ойнойт. Чакан топтордо иштөө

бардык окуучуларга активдүү угуу, жалпы пикир иштеп чыгуу, чоң топ менен иштөөгө караганда азыраак стресстик кырдаалда кызматташуу жана инсандар аралык мамиле түзүү сыяктуу көндүмдөрдү практикалоого жана катышууга мүмкүнчүлүк берет. Алар: мээ чабуулу, "Think, Pair, Share" жупта/кичи топтордо иштөө, мозаика – «Jigsaw » ж.б.

Эгерде класста ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдар бар болсо, анда окуу планын ыңгайлаштырууда анын билим деңгээлин, мүмкүнчүлүктөрүн, окуу стилин эске алуу менен жекече мамилени калыптандыруу зарыл. Зарыл болгон учурда ата-энелер (же алардын мыйзамдуу өкүлдөрү) аркылуу дефектологдор, логопеддер, психологдор жана атайын билим берүү тармагындагы башка адистер менен кызматташуу түзүлүүгө тийиш. Бул ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдардын окуусун жана өнүгүшүн бир топ жеңилдетет.

Окуу материалдарын адаптациялоо. Мектептин мүмкүнчүлүктөрүн жана атайын билим берүү тармагындагы адистердин сунуштарын эске алуу менен электрондук материалдарды окуучулардын жеке муктаждыктарына ылайыкташтыруу мүмкүнчүлүгүн табуу зарыл. Бул альтернативалуу окуу китептерин жана окуу материалдарын, чоңураак шрифттерди, аудио жана видео материалдарды, көмөкчү электрондук технологияларды, котормо сөздүктөрдү жана башка каражаттарды колдонууну камтышы мүмкүн.

Окутуунун универсалдуу дизайны. Окуу процессине визуалдык, угуу жана кинестетикалык ыкмаларды жана ыкмаларды кошуу ар кандай майыптыгы бар окуучуларга материалды оңой үйрөнүүгө жардам берет. Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдарды жуптарда жана чакан топтордо иштөөгө киргизүү окуучулар менен өз ара аракеттенүү эрежелерин биргелешип иштеп чыгууну жана ден майып окуучулардын ишин баалоо критерийлерин адаптациялоону талап кылат. Окутуунун натыйжаларын баалоо окуучулардын окуу муктаждыктарын эске алуу менен ишке ашырылат: сүрөт, жазуу иштери, эссе, видео, интернет-ресурс.

Социалдык өнүгүүнү колдоо. Ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдарды кичи топтордун ишине кошуу окуучулар менен бирге өз ара аракеттенүү эрежелерин жана ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү окуучулардын эмгегин баалоо критерийлерин адаптациялоону милдеттүү түрдө иштеп чыгууну талап кылат. Мугалим тарабынан бардык окуучулардын ортосундагы кызматташтыкты жана өнөктөштүктү кубаттоо зарыл. Сабакты уюштурууга ата-энелерди (ассистенттерди) тартуу өзгөчө муктаждыктары бар окуучуларды/мүмкүнчүлүгү чектелген балдарды окуу процессине максималдуу түрдө тартууну, адаптацияланган окуу планын өздөштүрүүнү жана билим берүүнүн тийиштүү натыйжаларына жетишүүнү камсыз кылат.

Эмоционалдык колдоо. Мүмкүнчүлүгү чектелген балдар эмоционалдык кыйынчылыктарга туш болушу мүмкүн. Психологиялык колдоо көрсөтүү жана класста достук атмосфераны түзүү мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын гана эмес, класстагы бардык окуучулардын тынчсыздануу деңгээлин төмөндөтөт.

Окутуунун жалпы ыкмалары. Мектептеги бардык мугалимдер инклюзив принциптерин сакташса, ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген балдардын англис тилин үйрөнүүсү бир топ жеңил болот. Бул жагынан алганда, кесиптештер менен окутуунун ыкмалары жана принциптери боюнча макулдашуу (2.6. Дисциплиналар аралык байланыштарды караңыз) ийгиликке жетүү үчүн абдан маанилүү болушу мүмкүн.

4.2 Ресурстук камсыздоого талаптар

Билим берүү ресурстарынын түрлөрү	**Талаптардын мүнөздөмөсү**
Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар (МКТ)каражаттары	Орто мектепте окуу процесси заманбап компьютердик техника менен, анын ичинде аппараттык каражаттар (компьютер, сканер, принтер, мультимедиялык проектор ж.б.) менен камсыз болушу керек, анын ичинде мүмкүнчүлүгү чектелген балдар үчүн көмөкчү

	технологиялар (калькулятор, үн күчөткүч, кулакчын, проектор, лупа ж.б.). Заманбап МКТ каражаттары төмөнкүлөрдү камсыз кылууга тийиш: - глобалдык (Интернет) жана ички локалдык тармактардын ресурстарына кирүү; - интерактивдүү билим берүү иш-аракеттеринин мүмкүнчүлүгү; - окуу мазмунун көрсөтүү. Компьютердик техниканын саны педагогдордун жана окуучулардын максатка ылайыктуулугунун жана аны колдонууга даярдыгынын талаптарына жооп бериши керек.
Санариптик билим берүү ресурстары	Билим берүү процесси санариптик билим берүү ресурстары, анын ичинде предмет боюнча электрондук окуу китептери жана тренажерлор, издөө системалары жана Интернет-издөө куралдары, электрондук билим берүү ресурстарынын жыйнактары, билим берүүчү интернет-порталдар менен камсыз болушу керек. Санарип билим берүү булактары басылган визуалдык демонстрациялык материалдарды (плакаттар, таблицалар жана схемалар) алмаштыра алат. Санарип билим берүү булактары мүмкүнчүлүгү чектелген окуучулар үчүн материалдарды көрүү жана угуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылат. Санарип билим берүү ресурстары төмөнкү функцияларды аткарышы керек: - маалымат булактары; - керектүү маалыматты издөө куралдары; - окуу процессин уюштуруу каражаттары. Санариптик билим берүү ресурстарынын саны жана тизмеси муктаждыктын жана жетиштүүлүктүн талаптарына жооп бериши керек.
Окуу-методикалык адабият	Билим берүү процесси заманбап окуу-усулдук адабияттар, анын ичинде мугалим үчүн зарыл болгон методикалык камсыздоо (ченемдик документтер, окуу-методикалык материалдар программасы, мугалимдер үчүн усулдук колдонмолор ж.б.), мектеп окуучулары үчүн жаңы муундагы окуу китептери, маалымдамалар жана сөздүктөр менен камсыз кылынууга тийиш. Окуу-методикалык адабияттар төмөнкүлөрдү камсыз кылууга тийиш: - предметтик мазмунду өздөштүрүү; - окуучулардын окуу иштерин уюштуруу; - окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү; - окуучулардын/мүмкүнчүлүгү чектелгендердин билим берүү муктаждыктарын эске алуу менен билимди, көндүмдөрдү, компетенцияларды өнүктүрүү: окууда кыйынчылыктары бар окуучулар үчүн, таланттуу балдар үчүн материалдар.

	Окуу-методикалык адабияттардын саны комплекттүүлүктүн, жетиштүүлүктүн талаптарына жооп бериши керек.
Экран-үн каражаттары	Окуу процесси аудио жазуулардын, видеофильмдердин, слайддардын презентациясын жүзөгө ашырууга мүмкүндүк берген заманбап экран-үн каражаттары менен камсыз болушу керек. Электрондук жана электрондук эмес каражаттарда көрүүсү, угуусу начар окуучулардын материалды өздөштүрүүсүн камсыз кылуу үчүн үндү күчөтүүчү приборлор (колонкалар, кулакчындар), субтитрлер болушу керек.

4.2 Окуу үчүн шыктандыруучу чөйрөнү түзүү

1. **Урматтуу билим берүү чөйрөсүнүн принциби.** Мугалим билим берүү процессин басмырлабоо жана окуучулар менен сый мамиледе болуу принциптеринин негизинде уюштурат: мугалим ар түрдүү окуучуларга толеранттуу мамилени көрсөтөт, окуу процессинин катышуучуларынын ортосунда сый мамилени калыптандырат.
2. **Функционалдык-коммуникативдик багыт принциби.** Окутуу окуучу оозеки (угуу, сүйлөө) жана жазуу (окуу, жазуу) коммуникациясына, б.а. курстун жүрүшүндө үйрөнүлүп жаткан тилде баарлашууга тартуу үчүн түзүлүшү керек. Угуу, сүйлөө жана окууну үйрөтүүдө баарлашуу процессиндеги ар бир кеп ишмердүүлүгүнүн жана тил кубулушунун иштешинин өзгөчөлүктөрүн эске алуу керек. Функционалдуулук тил материалын уюштурууда, оозеки-сүйлөө көнүгүүлөрдүн мүнөзүндө, сабакта окуу иштерин уюштурууда, баарлашуунун реалдуу коммуникативдик кырдаалдарын түзүүдө байкалат.
3. **Дифференциацияланган жана ининклюзивдик окутуу принциби**. Оозеки жана жазуу тилин үйрөтүү; угуу жана сүйлөө; окуу жана жазуу окуучулардын физикалык же интеллектуалдык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жүргүзүлөт. Мугалим ар кандай форматта маалымат берет: визуалдык, аудио, тексттик, кинетикалык. Тапшырмалар татаалдыгы боюнча айырмаланышы мүмкүн: фактологиялык маалыматты түшүнүү, 2 же андан көп объекттерди салыштыруу, көйгөйдү чечүү. Сабакта окуучулардын ар кандай өз ара аракеттенүүсү уюштурулат: жекече, жупта, топто. Окуучулар окуу натыйжаларын тандоого ылайык көрсөтүү мүмкүнчүлүгүнө ээ: оозеки же жазуу жүзүндө жооп берүү, роль ойноо, сүрөт тартуу ж. б. Бул принцип өзгөчө билим берүү муктаждыктарынын ар түрдүүлүгүн жана жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен бардык окуучулар үчүн билим алууга бирдей жеткиликтүүлүктү камсыз кылат. Ар бир окуучуну билим берүү процессине киргизүү, коррекциялык жардам көрсөтүү шарттарын түзүү, билим берүү программаларын жана окуу материалдарын окуучулардын жеке мүмкүнчүлүктөрүн, өнүгүү өзгөчөлүктөрүн жана керектөөлөрүн эске алуу менен ылайыкташтыруу зарыл.
4. **Эне тилди эске алуу принциби**. Окутуунун мазмунун тандоодо, окуп жаткан тилдин сүйлөө, грамматикалык жана лексикалык тараптарын окутуудагы кыйынчылыктарды болжолдоо үчүн, графиканы жана орфографияны окутууда, семантикалык жактан алганда, сүйлөө иш-аракеттеринин структурасын аныктоо үчүн окуучулардын эне тилиндеги сүйлөө тажрыйбасын эске алуу керек.

5. **Оозеки алдыга умтулуу принциби**. Бул принцип тил материалдарды окуу процессине киргизүү ырааттуулугун аныктайт: угуу жана сүйлөөдөн баштап, окуу жана жазууга үйрөтүү.
6. **Тилдин грамматикалык түзүлүшүн өздөштүрүүдөгү структуралык мамиленин принциби**. Сүйлөмдөрдүн бардык грамматикалык ар түрдүүлүгү чектелген сандагы грамматикалык структураларда (типтүү сүйлөмдөр) берилет.
7. **Инсанга багытталган мамиле принциби,** анда окутуунун ар бир баскычындагы окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрү, алардын кызыкчылыктары, мүмкүнчүлүктөрү жана муктаждыктары эске алынат, мында ишмердүүлүк компоненти билим компонентине үстөмдүк кылат.
8. **Предметтер аралык байланыштарды эске алуу принциби.** Окуучулардын практикалык жана илимий-теориялык даярдыгын жогорулатууда предметтер аралык байланыштар маанилүү роль ойнойт, анын маанилүү өзгөчөлүгү 5-11-класстын окуучуларынын таанып-билүү ишинин жалпыланган мүнөзүн өздөштүрүүсү болуп саналат, бул аларга күнүмдүк жашоонун конкреттүү кырдаалдарында алган билимдерин жана жөндөмдөрүн колдонууга мүмкүндүк берет. Чет тили сабагында предмет аралык байланыштарды колдонуу контекстинде окуучулар башка предметтерден алынган билимди колдонуу, башка предметтерден керектүү билимдерди тандап алуу, аларды жаңы жагдайга өткөрүү, тектеш предметтерден алынган билимди салыштыруу, билимди синтездөө жана натыйжа алуу зарылдыгын түшүнүшөт.

Төмөндө келтирилген методдор чет тилдерди окутуунун билдирилген принциптерин ишке ашырууну камсыз кылат жана окуучулардын негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрүн өздөштүрүүсүнө багытталат.

Адабият

1. Жалпы мектепте билим берүүнүн мамлекеттик стандарты (№393, 22.07.2022)
2. Кыргыз Республикасынын мектептеринде предметтик билим берүүнүн мамлекеттик стандарттары. Түзгөндөр: Ры сбаев С., К., Акматова А.А., Калманова Э.К., Абдухамидова Б.А., Эсеналиева К.Э. – Бишкек, 2006.
3. 1-4-класстар үчүн англис тили боюнча куррикулум. – Бишкек, 2008.
4. Кыргыз Республикасындагы көп маданияттуу жана көп тилдүү билим берүү концепциясы. – Бишкек, 2009.
5. Кыргыз Республикасынын жалпы орто билим берүүсүнүн алкактык улуттук куррикулуму. – Бишкек, 2010.
6. Формативдик жана суммативдик баалоо боюнча колдонмо. – Бишкек, 2008.
7. Соловова Е.Н. Чет тилдерди окутуунун методикасы. Лекциялардын негизги курсу. – М.: Просвещение, 2007.
8. Соловова Е.Н. Чет тилдерди окутуунун методикасы. Негизги курс үчүн практикум. – М.: Астрель, 2009.
9. Окуу планын түзүү, окутуунун, окуу китептеринин жана окуу материалдарынын сапатын баалоо боюнча окуу модулдары. – Бишкек, 2008.
10. Brown D. H. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. – Pearson Education, 2009.
11. Gower R., Phillips D. & Walters S. Teaching Practice: A Handbook for Teachers in Training. – Macmillan, 2015.
12. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. –

Macmillan, 2011.